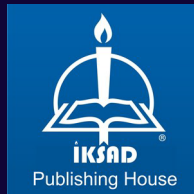

Nurullah NEHİR

DÂHİLİYE NAZIRI MEHMED CELAL BEY'İN
ALMANYA İZLENİMLERİ
"ALMANYA'DAKİ İHTİSASATIM"

İKSAD
Publishing House

**DÂHİLİYE NAZIRI MEHMED CELAL BEY'İN
ALMANYA İZLENİMLERİ- "ALMANYA'DAKİ
İHTİSASATIM"**

Hazırlayan

Nurullah NEHİR

Editör

Dr. Kazım KARTAL

Copyright © 2019 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
distributed, or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording, or other electronic or
mechanical methods, without the prior written permission of the publisher,
except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic
Development And Social
Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

kongreiksad@gmail.com

www.iksad.net

www.iksad.org.tr

www.iksadkongre.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2019©

ISBN: 978-605-80227-7-5

Cover Design: İbrahim Kaya

November / 2019

Ankara / Turkey

Size = 16 x 24 cm

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
GİRİŞ	3
BİRİNCİ BÖLÜM: MEHMET CELAL BEY	7
I. Mehmed Celal Bey'in Doğumu ve Tahsil Hayatı	7
II. Mehmed Celal Bey'in Maarif Nezareti bünyesindeki görevleri	7
III. Mehmed Celal Bey'in Dahiliye Nezareti bünyesindeki görevleri	9
IV. Mehmed Celal Bey'in aldığı Nişan ve Terfiler.....	15
İKİNCİ BÖLÜM: ALMANYA'DAKİ İHTİSASATIM	17
KAYNAKÇA	48
EKLER	49
Ek 1. Osmanlıca Metin.....	49
Ek 2. Almanca Metin.....	84
ÖZGEÇMİŞ	118

Çocuklarım

Emir Fatih ve Zeynep Sare'ye

ÖNSÖZ

Tarihten önce tarihçiyi inceleyiniz....

Tarihçiyi incelemeden önce de, onun

Tarihi ve toplumsal çevresini inceleyiniz.

Tarihçi bir birey olarak aynı zamanda hem tarihin hem de toplumun
bir ürünüdür.

E.Carr, *Tarih Nedir*, s.60

Herodot tarih nedir sorusuna, olduğu gibi aktarma olarak belirtmiş, Thukydides ise olduğu gibi aktarmanın yanında yorumun eklenmesi gerektiğini işaret etmişti. Tarih, geçmişe yapılan bir yolculuk geleceğe ise süzülen bir ışıktır. Doğrulanmış olgular kümesi olmasına rağmen bu küme birbirine geçmiş karmaşıklar ile kaplıdır. Bu karmaşıklıkları çözebilecek kişi ise tarihçidir. Tarih, yorum demektir. Tarihte mutlak doğruyu bulmak mümkün değildir. Çünkü kişiler inandığı değerlere göre tarihi olguları yorumlayacaktır. Robin George Colling wood konuyla ilgili şunu demiştir; “ *Hangisinin görüşünün doğru olduğunun sormanın bir anlamı yoktur. Bunların her biri, onu benimseyen kişi için ola bilecek tek şeydi*”

En basit anlamıyla geçmişin bilgisi olarak tanımlanan tarih bilimi, çok çeşitli işlevlere sahip olmasının yanında, farklı konumlarda bulunan grupların kendilerini ifade etme yolu olarak görülebilir. Bu açıdan bakıldığında, günümüzde popülerleşen tarih bilimi ve doğrusal olarak tarih yazımında görülen yaygınlık, sadece sosyal bilimlerin kat ettiği

olumlu mesafeye açıklamak mümkün değildir. Aksine, siyaset ve tarih arasındaki etkileşimin doğal bir sonucu olan tarihin popülerleşmesi, kaçınılmaz olarak tarih yazıcılığında nesnellik sorununu ortaya koymaktadır. Tarihi olgular ise, tarihçinin bu olguları yorumlaması ve olgulara bir anlamda yeniden hayat vermesiyle bu olgular önemli hale gelebilir. Tarihi olguların incelenmesi, yorumlanması, belgeler yoluyla aralarındaki mantıksal ilişki ağının ortaya çıkarılması sonucunda yaratılan metin bilimsel bir ürün olarak kabul edilmelidir. Tarihi olgu ya da olayların belgelere veya ikinci el kaynaklara dayanarak tarihçi tarafından yorumlanması süreci olarak ifade edilebilecek tarih yazıcılığı, somut veya nesnel ölçütlere uyulması koşulu ile kabul edilebilir bir alan haline gelebilir. Bu anlamda tarihçi, mümkün olduğunca taşıdığı aidiyetlerin etkisinden sıyrılmalı, ortaya koyacağı ürünleri, birilerini mutlu etme ya da kendi ön kabullerini temellendirme amacını taşımamalıdır. Ele alınan bu çalışma birinci elden kaynaklar temel alınarak tamamen nesnel ve somut veriler üzerinden bir biyografik çalışma eseri olmuştur. Bu yapıtı okuyan her tarihçi titiz bir şekilde çalışmayı incelediğinde Mehmed Celal Bey biyografisi, Almanya'nın, İngiltere'nin ve Fransa olmak üzere birçok batı ülkesi hakkında önemli bilgiler elde edebilir.

Dr. Kazım KARTAL
BURDUR-2019

GİRİŞ

II. Meşrutiyet döneminde Erzurum ile alakalı yaptığım çalışmalar esnasında Erzurum Valisi sıfatıyla tanıdığım Mehmed Celal Bey hakkında yaptığım araştırma sonucu kendisinin biyografisi ile ilgili bir çalışma yapılmadığını gördüm. Osmanlı Arşiv belgeleri arasında yaptığım araştırma ile sicil kaydına ulaştığım Mehmed Celal Bey'in memuriyet hayatının genel çizgilerini ortaya çıkarabilmiştim. Fakat Mehmed Celal Bey'in sicil kaydına düşülen bir ibare o zaman dikkatimi çekmişti.” *Tevcihatnamesinde fenni ve edebi bir risale telif ve neşreylediği tercüme-i hal varakasında muharrer ise de intişarına dair ruhsatnamesinin zayi olduğu ve mevcut nüshası bulunmadığı dermiyan eylemiştir.*” Söz konusu notta ifade edilen risalenin ne olduğu hakkında yaptığım araştırma sonucu, kütüphanelerde böyle bir esere rastlayamadım. İlerleyen günlerde devam eden araştırmalarım sonucunda Mehmed Celal Bey'in torunu olan Kemal Ceyhan Bey'e ulaşarak elinde böyle bir eser olup olmadığını sordum. Kemal Ceyhan Bey, ellerinde bir risalenin var olduğunu, bir kopyasını da bana verebileceklerini söylediler. Kemal Ceyhan Bey'in bana gönderdiği eser Mehmed Celal Bey tarafından kaleme alınmış, 1917 yılında İstanbul'da Matbaa-i Amire'de basılmış Osmanlıca ve Almanca nüshaları olan “Almanya'daki İhtisatım” isimli 36 sayfalık küçük bir risale idi. Eser, Mehmed Celal Bey'in sicil kaydında ifade edilen fenni ve edebi eser mi, yoksa söz konusu eserin dışında yazılmış farklı bir eser mi, bilmiyorum. Fakat elime ulaşan eseri okuduğum zaman bu eserin günümüz Türkçesine çevrilerek okuyucunun istifadesine

sunulması gerektiğine kanaat ettim. Eserin kısa olmasının yanı sıra Mehmed Celal Bey'in Almanya hakkındaki ifadeleri, 1. Dünya Savaşı siyasi iklimi hakkında ciddi ipuçları veriyordu. 1915 yılında gittiği Almanya'da elimizdeki eseri yazan Mehmed Celal Bey'in bu seyahati, ilk Almanya seyahati değildir. Kitabın birinci bölümünde de görüleceği üzere ilk olarak 1883 yılında Sultan II. Abdülhamid zamanında Almanya'ya olan yakınlaşmanın bir eseri olarak öğrenci sıfatıyla tarım tahsili yapmak için Almanya'ya giden Mehmed Celal Bey, ilk Almanya gözlemlerini o zaman yapmıştır. 1883 tarihli ziyaretinin ardından yurda dönen ve maarif nezaretinde memuriyet hayatına başlayan Mehmed Celal Bey, İkinci meşrutiyetin ilanıyla beraber 1908 yılında Mekteb-i Mülkiye Müdürlüğüne kadar yükselmiştir. Bir sonraki görevi valilik olan Mehmed Celal Bey Erzurum, Edirne, Konya, Ankara, Aydın, Halep gibi vilayetlerin valiliğinin yanı sıra Dahiliye ve Ticaret ve Ziraat nazırlıkları görevlerini de üstlenmiştir. 1915 yılındaki Konya valiliğinin ardından 1919 yılına kadar herhangi bir görev almayan Mehmed Celal Bey, bu ara dönemde bir müddet Almanya seyahatine çıkmış ve gözlemlerini kaleme almıştır. Mehmed Celal Bey, eserinde Almanya'ya niçin gittiği hakkında bir malumat vermezken kitabın başından sonuna kadar Almanya'yı tasvir etmiş ve Osmanlı Devleti için iyi bir örnek olarak göstermiştir. Almanlardan “Büyük millet” olarak bahseden Mehmed Celal Bey, onların günlük yaşamdaki disiplinlerini ve birbirlerinin hukuklarına olan riayetlerini büyük bir hayranlık ile ifade etmiştir. Dünya siyasetinde İngiltere ile mukayese ettiği Almanları daha güvenilir bulan Mehmed Celal Bey'in 1. Dünya Savaşını Almanların kazanacağına dair inancı ise tamdır. Öyle ki

Mehmed Celal Bey'e göre bu savaşı Almanlar kazanacak ve savaş sonunda Almanya, Osmanlı Devletine teknik destek vererek Osmanlı Devleti sınırlarında tarımın ve sanayinin gelişmesine de yardımcı olacaktır. Osmanlı Devleti'nin 1.Dünya Savaşı'na girişine ya da savaş esnasında gelişen koşullara herhangi bir eleştiri getirmeyen Mehmed Celal Bey, bu savaşı dünya siyasetinin yeniden dizaynı için bir vesile olarak görmektedir. Mehmed Celal Bey'in temennileriyle 1.Dünya Savaşının sonucu pek örtüşmemiş olsa da Mehmed Celal Bey'in 1. Dünya Savaşı esnasındaki Almanya izlenimleri günümüz Almanya'sının temellerini anlamamız açısından önem arz etmektedir. Mehmed Celal Bey tarafından Osmanlı Türkçesiyle ve Almanca olarak iki ayrı dilde yazılan eser, anlattıkları ve işaret ettikleriyle önemlidir. Bir dönemin Dünya siyaseti hakkında önemli ipuçları veren kitabımızı okuyucularımızın beğenisine sunuyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

Mehmed Celal Bey (1863-1926)

I. Mehmed Celal Bey'in Doğumu ve Tahsil Hayatı

1863 yılında İstanbul'da doğan Mehmed Celal Bey, Maliye Memuru Atıf Bey'in oğludur. Eğitim hayatına Sıbyan mektebi ile başlayan Mehmed Celal Bey, 1883 yılının Ağustos ayında Mekteb-i Mülkiye-i Şahane'den mezun olmuş, aynı yılın Ekim ayında Ticaret ve Ziraat Nezareti tarafından modern ziraat usüllerini tahsil etmek üzere burslu olarak Almanya'ya gönderilmiştir. Mehmed Celal Bey Almanya'da ilk olarak 8 ay süreyle Almanca dil eğitimi almıştır. Almanca dil eğitimi tamamladıktan sonra Saksonya'da Bardersliş Ziraat Mektebinde 1 yıl uygulamalı ziraat eğitimi alan Mehmed Celal Bey, daha sonrasında ise Bonn Üniversitesine bağlı Ziraat Mektebinde 8 aylık bir eğitim görmüş ve yurtdışı eğitimini tamamlayarak İstanbul'a geri dönmüştür. Doğu dillerinden Arapça ve Farsça bilen Mehmed Celal Bey, Batı dillerinden Almanca ve Fransızca'yı konuşup yazabilmekteydi.¹

II. Mehmed Celal Bey'in Maarif Nezareti bünyesindeki görevleri

Almanya'dan döndükten sonra Maarif Nezareti bünyesinde memuriyet hayatına başlayan Mehmed Celal Bey, 13 Ocak 1886 tarihinde Dar'ül-Muallimin Rüşdiye Mektebi Coğrafya Öğretmenliği görevine atanmıştır. Bu görevde yaklaşık 11 ay kalan Mehmed Celal Bey, 23 Aralık 1886 tarihinde Kastamonu Mekteb-i İdadisi Müdürü olarak görevlendirilmiştir. 24 Ekim 1887 tarihinde Maarif Nezareti dışında

¹ BOA. DH.SAİD.d 66/40

farklı bir alanda istihdam edilen Mehmed Celal Bey, Beyoğlu Posta ve Telgraf Merkezine memur olarak atanmıştır. Bu görevi yaklaşık bir yıl sürdüren Mehmed Celal Bey, 20 Ekim 1888 tarihinde söz konusu memuriyet görevinden istifa ederek ayrılmıştır. Bir müddet memuriyetten ayrı kalan Mehmed Celal Bey, 2 Temmuz 1889 tarihinde Trabzon Maarif Müdürü olarak memuriyet hayatına geri dönmüştür. Trabzon Maarif Müdürlüğü görevini yürüttüğü esnada Temmuz 1891 tarihinde kendisine ek görev olarak Tirebolu Kazası'nın aşarının ihalesi görevi verilmiştir. Trabzon Maarif Müdürlüğü görevi esnasında vilayetin okul ihtiyacının giderilmesi noktasında büyük çabalar gösteren Mehmed Celal Bey, Trabzon merkezde bir Darü'l-muallimin ibtidai şubesi ile inas şubesi açmıştır. Trabzon vilayeti mülhakatı olan Akçaabad ve Görele kazalarıyla Samsun kasabasında da hazineden herhangi bir destek almadan yaklaşık 200 civarı ibtidai mektebin inşasını da başarıyla yürüten Mehmed Celal Bey, Trabzon maarif tarihine önemli sayılacak hizmetlerde bulunmuştur.² O günlerde Selanik Maarif Müdürü Tahir Bey'in Maarif Nezareti Mektubi Kalemi Müdürlüğü görevine atanması üzerine, bu göreve Trabzon Maarif Müdürü Mehmed Celal Bey uygun görülmüş ve Mehmed Celal Bey, 15 Nisan 1893 tarihinde Selanik Maarif Müdürlüğü görevine atanmıştır.³ Selanik Maarif Müdürlüğü görevini yürüten Mehmed Celal Bey'e, ek görev olarak ayrıca Maarif Nezaretine bağlı okullarda okutulan ders kitaplarını inceleyen Tedkikat-ı Müellife Komisyonu azalığı görevi de

² BOA.DH.SAİD.d66/40; BOA.MF.MKT.110/32 (13.07.1889); BOA.MFMKT.131/56 (27.09.1891)

³ BOA. MF.MKT.165/123(15.05.1893)

verilmiştir. Mehmed Celal Bey'in bu göreve atanmasında Almanca ve Fransızca dillerini bilmesi etkili olmuştur.⁴ Trabzon'da olduğu gibi Selanik'te de önemli hizmetlerde bulunan Mehmed Celal Bey, Selanik Maarif Müdürlüğü görevini yaklaşık 3 yıl sürdürmüş ve 9 Nisan 1896 tarihinde Mekatib-i Rüşdiye Müdürlüğü görevine getirilmiştir.⁵ Mekatib-i Rüşdiye Müdürlüğü görevini önceki görevlerine göre daha uzun süre yürüten Mehmed Celal Bey'e, Maarif Nezareti tarafından Ankara Maarif Müdürlüğü görevi teklif edilmişse de Mehmed Celal Bey, bu görevi kişisel gerekçelerle kabul etmemiş ve İstanbul'da bir görev talebinde bulunmuştur. Bu talep üzerine Mehmed Celal Bey, Mekatib-i İbtidai Müdürü Şükrü Bey ile birlikte Meclis-i Maarif Azalığı görevine atanmıştır.⁶

III. Mehmed Celal Bey'in Dahiliye Nezareti bünyesindeki görevleri

Maarif Nezareti'nin merkez ve taşra teşkilatlarında uzun yıllar hizmet eden Mehmed Celal Bey, 2.Meşrutiyetin ilanının hemen ardından 21 Ağustos 1908 tarihinde Mekteb-i Mülkiye Müdürlüğü görevine getirilmiştir.⁷ Mekteb-i Mülkiye bünyesinde meşrutiyet döneminin mülki yöneticilerinin nasıl yetiştirilmesi gerektiği hususunda yapılması planlanan yeniliklerin uygulaması işinin Mehmed Celal Bey'e verilmesi oldukça önemlidir. Bu görevlendirme Maarif Nezareti bünyesinde kazandığı tecrübelerin yeni dönemin eğitim sistemine

⁴ BOA.İ.MF.2/50 (20.08.1894); BOA. BEO.472/35365 (10.09.1894)

⁵ BOA. İ.MF.3/48 (09.04.1896); BOA. BEO.764/572821 (13.04.1896)

⁶ BOA. İ.MF.10/17(09.06.1904); BOA. BEO.2342/175650(31.05.1904); BOA. İ.HUS.117/63 (31.05.1904); BOA. MF. MKT.783/68 (02.06.1904)

⁷ BOA. DH.SAİD.d 66/40

aktarılması noktasında Mehmed Celal Bey'den önemli görevler beklendiğinin açık bir göstergesidir. Fakat meşrutiyetin ilanından sonra patlak veren 31 Mart vakası, Mehmed Celal Bey'in memuriyet hayatını doğrudan etkilemiş ve Mehmed Celal Bey'in bürokraside bir kulvar değişikliği yapmasına sebep olmuştur. 31 Mart vakasının taşrada en ağır etkilerinin görüldüğü yerlerin başında gelen Erzurum, meşrutiyet rejimi için ciddi bir tehlikeye dönüşmüştür. Eski düzen yanlılarının oldukça etkin olması, şehirdeki Fırka Kumandanı Ferik Yusuf'un idamına gidecek olayların başlangıcına sebep olmuştur.⁸ 31 Mart vakası esnasında Erzurum'da valilik görevini yürüten ve aslen İşkodralı olup ve II. Abdülhamid döneminde Van, Bitlis, Trabzon ve Erzurum başta olmak üzere birçok yerin valilik görevini üstlenen Tahir Paşa'nın⁹ 31 Mart vakası esnasında ciddi bir zaafiyet göstermesi ve şehirde düzeni sağlayamaması, Erzurum için yeni bir vali arayışına girilmesine sebep olmuştur. Erzurum'un Anadolu vilayetleri içindeki önemi ve yaşanan olayların büyüklüğü, Erzurum'a vali seçiminde daha titiz davranılmasına neden olmuştur. Dahiliye Nezareti bünyesinde herhangi bir memuriyet tecrübesi bulunmamasına rağmen, Mekteb-i Mülkiye gibi bürokrat yetiştiren bir okulun müdürü olan Mehmed Celal Bey'in ismi bu süreçte Erzurum valiliği görevi için ön plana çıkmış ve Mehmed Celal Bey, 30 Mayıs 1909 tarihinde Erzurum Valisi olarak atanmıştır. Ayrıca Dahiliye Nezareti, Mehmed Celal Bey'e gönderdiği bir yazı ile durumun vehameti ve önemine binaen kendisinin acilen Erzurum'a giderek görevine başlamasını istemiştir. Erzurum'a vali olarak atanan

⁸ BEO.3551.266296 (19.05.1909)

⁹ BOA. DH.SAİD.d 3/138

Mehmed Celal Bey, kendisinden beklenen asayiş ve huzurun sağlanması noktasındaki özen ve dikkati üst seviyede göstermiştir. Sergilediği yönetim performansı ile inzibat ve asayişin sağlanmasının yanı sıra Erzurum'da yaşayan farklı milletler arasında yaşanan sürtüşmeleri en az seviyeye indiren Mehmed Celal Bey, Erzurum'a atanma gerekçelerine uygun hareket etmiş ve Erzurum'da yaşanan problemleri çözüme kavuşturmuştur.¹⁰ Erzurum valiliği esnasında Erzurum ve mülhakatında zahir eden kolera salgınıyla¹¹ mücadele eden Mehmed Celal Bey, Erzurum'da görev yaptığı iki yıllık süre zarfında Dahiliye Nezareti'ne iki ayrı yazı yazarak Erzurum'dan sırasıyla Beyrut ve Hüdavendigar vilayetlerine vali olarak tayinini istemiştir. Mehmed Celal Bey'in bu taleplerinin altındaki sebep ise ilginçtir, çünkü vali bey kendisi ve ailesinin Erzurum'un soğuk iklimine uyum sağlayamadıklarını, bu sebeple kendisinin zikredilen vilayetlere tayin edilmesini talep etmişse de bu talepler Dahiliye Nezareti tarafından uygun görülmezken reddedilmiştir.¹² Soğuk iklim gerekçesiyle Erzurum'dan ayrılmak için yaptığı taleplere olumlu sonuç alamayan Mehmed Celal Bey, bu isteğine 1911 yılı yaz aylarında yapılan genel bir valiler değişikliği uygulaması ile kavuşmuştur. Edirne Valisi Ali Mazhar Bey'in Halep valiliğine atanması üzerine Mehmed Celal Bey, 8 Ağustos 1911 tarihinde Edirne valiliği görevine atanmıştır. Mehmed Celal Bey'den boşalan Erzurum valiliği görevine ise Sivas

¹⁰ BOA.İ.DH.1474/85 (30.05.1909); BOA. BEO.3563/267176 (31.05.1909) ; BOA.DH.MKT.2826/65 (01.06.1909); BOA.DH. MKT.2825/26 (29.05.1909)

¹¹ BOA. DH.İD 51/16(17.08.1910)

¹² BOA.DH.MUİ.100-1/15 (01.06.1910); BOA.DH.MTV.40-1/10 (09.03.1911)

Valisi Mehmed Emin [Yurdakul] atanmıştır.¹³ Mehmed Celal Bey, Edirne valiliği görevinde yaklaşık 2 ay gibi kısa bir süre kalabilmiştir. O günlerde yaşanan bir hükümet değişikliği Mehmed Celal Bey'i de etkilemiştir. 1910 yılının Ocak ayından beri görevde olan İbrahim Hakkı Paşa hükümetinin iç baskı ve dış tehlikeler karşısında beklenen performansı gösterememesi üzerine Padişah Mehmed Reşat'ın isteği doğrultusunda yeni kabineyi kurma görevi Mehmed Said Paşa'ya verilmiştir. Mehmed Said Paşa'nın 4 Ekim 1911 tarihinde kurduğu kabinede Dahiliye Nazırlığı görevi ise o esnada Edirne Valiliği görevini yürüten Mehmed Celal Bey'e verilmiştir. Trablusgarb Savaşının başlamasından birkaç gün sonra kurulan Mehmed Said Paşa hükümeti dışarıda Trablusgarb savaşıyla mücadele ederken içeride de yeni kurulan Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin sert muhalefetiyle karşı karşıya kalmıştır. Mehmed Said Paşa söz konusu problemlerle mücadele ederken dönemin siyasi şartları gereği 2 Ocak 1912 tarihinde kabinede bir revizyona gitmiştir. Sadrazam Mehmed Said Paşa tarafından yapılan kabine revizyonu sonucu Mehmed Celal Bey, Dahiliye Nazırlığı görevinden azledilmiştir.¹⁴ Dahiliye Nazırlığı görevinden azledilmesinden bir ay sonra 3 Şubat 1912 tarihinde Mehmed Celal Bey, Aydın valisi Hüseyin Nazım Paşa'nın Suriye valiliğine atanması üzerine Aydın valiliği görevine atanmıştır.¹⁵ Aydın valiliği görevinde altı ay kadar kalan Mehmed Celal Bey, Dahiliye Nezareti'nin bir tasarrufu sonucu Halep valisi Ahmed Reşid Bey'in 22 Ağustos 1912

¹³ BOA. BEO.3925/294325 (08.08.1911)

¹⁴ BOA.İ.DUİT.8/48 (02.01.1912)

¹⁵ BOA.İ.DH.1491/47 (03.02.1912); BOA.DH. MUİ.152/108 (03.02.1912); BOA. BEO.3998.299783 (03.02.1912)

tarikhinde Aydın valisi olarak atanmasından dolayı bu görevden azledilmiştir.¹⁶ Aydın valiliği görevinden ayrılan Mehmed Celal Bey'e bir sonraki memuriyeti olan Ticaret ve Ziraat Nazırlığı görevine atanana kadar, boşta kaldığı süre zarfında beş bin kuruş mazuliyet maaşı bağlanmıştır.¹⁷

Aydın valiliği görevinden azledildikten sonra yaklaşık 5 ay boşta kalan Mehmed Celal Bey, tarihte Babıali Baskını olarak bilinen (23 Ocak 1913) hükümet darbesinin ardından kurulan ve sadrazamlığını Mahmut Şevket Paşa'nın yaptığı hükümette Ticaret ve Ziraat Nazırlığı görevine atanmıştır.¹⁸ Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın 11 Haziran 1913 tarihinde bir suikast sonucu öldürülmesinin ardından 17 Haziran 1913 tarihinde yeni hükümeti kurma görevi verilen Prens Mehmed Said Halim Paşa'nın kurduğu kabinede kendisine herhangi bir görev verilmemesi üzerine, Mehmed Celal Bey, Ticaret ve Ziraat Nazırlığı görevini Süleyman El-Bustaniye devrederek nazırlık görevinden ayrılmıştır.¹⁹

Prens Mehmed Said Halim Paşa'nın sadrazam olduğu hükümetin kurulmasından bir ay sonra Mehmed Celal Bey, 17 Temmuz 1913 tarihinde Haleb vilayetine vali olarak atanmıştır. Haleb valiliğine atanmasının hemen ardından bir taltifname de alan Mehmed Celal Bey, yürüttüğü Ticaret ve Ziraat Nazırlığı görevindeki başarısından dolayı

¹⁶ BOA. İ.DH.1494.84(22.08.1912) ; BOA. BEO.4075.305612 (24.08.1912)

¹⁷ BOA. DH.SAİD.d 66/40

¹⁸ BOA. İ.DUİT.8.79 (25.01.1913)

¹⁹ BOA. İ.DUİT.8.87 (17.06.1913)

Birinci dereceden Mecidi nişanıyla ödüllendirilmiştir.²⁰ Halep valiliği görevinde yaklaşık iki yıl kalan Mehmed Celal Bey, Birinci Dünya Savaşının tüm yoğunluğuyla sürdüğü günlerde, 17 Haziran 1915 tarihinde Ankara Valisi Ali Mazhar Bey ile becayiş edilerek Ankara Valiliği görevine atanmıştır. Söz konusu atamadan birkaç gün sonra çıkarılan yeni bir kararname ile Ankara Valisi Ali Mazhar Bey, Ankara valiliği görevinde devam ettirilmiştir. Ankara valiliği görevine becayiş yolu ile ataması yapılan Mehmed Celal Bey ise aynı kararname ile 1 Temmuz 1915 tarihinde Konya valiliği görevine atanmıştır.²¹ Konya valiliği görevinde üç ay kalan Mehmed Celal Bey, 4 Ekim 1915 tarihinde çıkarılan bir irade ile görevinden azledilmiştir. Konya valiliği görevinden azledilen Mehmed Celal Bey'in yerine Trabzon Eski Valisi Samih Rifat Bey atanmıştır.²² Konya valiliğinden azledildikten sonra mütareke dönemine kadar herhangi bir görevde bulunmayan Mehmed Celal Bey, Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra 2 Kasım 1919 tarihinde Adana valiliği görevine atanmıştır. Mehmed Celal Bey, Adana valiliği görevini 8 Ağustos 1920 tarihine kadar sürdürmüştür. Bu tarihte Bağdadizade Abdurrahman Efendi'nin Adana vali vekili olarak Adana'ya atanması üzerine Mehmed Celal Bey, Adana valiliği görevinden ayrılmıştır.²³ Adana valiliği görevinden azledilen Mehmed

²⁰ BOA. İ.MMS.168.2(17.07.1913); BOA.İ.TAL.484.22(23.07.1913)

²¹BOA.İ.DH.1515.10 (17.06.1915); BOA.MV.240.56(16.06.1915); BOA.BEO.4360.326983(19.06.1915); BOA.İ.MMS. 197.7(01.07.1915); BOA. MV.241.12 (30.06.1915); BOA. BEO.4362.327103(01.07.1915)

²² BOA.İ.MMS.200.27(04.10.1915); BOA.MV.241.153(03.10.1915); BOA.BEO.4377.328273(04.10.1915)

²³BOA.BEO.İ.DUİT.42.6(02.11.1919);BOA.MV.253.59(01.11.1919); BOA.BEO.4598.344830(02.11.1919); BOA.İ.DUİT.42.16 (08.08.1920)

Celal Bey, 6 Temmuz 1921 tarihinde son görevi olan İstanbul Şehreminiliği görevine atanmıştır. Mehmed Celal Bey, İstanbul ehreminiliği görevini 3 Mart 1922 tarihine kadar yürütmüştür. Mehmed Celal Bey'den boşalan İstanbul Şehreminiliği görevine Ticaret ve Ziraat Eski Nazırı Ziya Bey atanmıştır.²⁴

İstanbul Şehreminiliği görevinin ardından herhangi bir görev almayan Mehmed Celal Bey, 1926 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.

IV. Mehmed Celal Bey'in aldığı Nişan ve Terfiler

24 Ekim 1887/ Rütbe-i Salise

3 Ağustos 1892/ Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı

5 Eylül 1894/ Rütbe-i Saniye Sınıf-1 Sanisi

21 Kasım 1895/ Sırbistan Devleti Saint Sava Nişanı

2 Aralık 1895/ Sırbistan Devleti Üçüncü Rütbeden Takova Nişanı

21 Ağustos 1897 Rütbe-i Saniye Sınıf-1 Mütamayizi

7 Ağustos 1899/ Rütbe-i Ula Sınıf-1 Sanisi

23 Ekim 1900/ Üçüncü Rütbeden Mecidi Nişanı

27 Temmuz 1903/ Nişan-ı Ali-i Osmani

8 Şubat 1904/ Rütbe-i Ula Sınıf-1 Ula

24 Temmuz 1913/Birinci Rütbe Mecidi Nişanı

²⁴ BOA.İ.DUİT.40.66 (06.07.1921); BOA.İ.DUİT.40.73(03.03.1922); BOA.BEO.4706.352930(04.03.1922)

İKİNCİ BÖLÜM

ALMANYA'DAKİ İHTİSASATIM

Bundan yedi sekiz ay evvelde Almanya'ya giderek kırk elli gün kadar Berlin'de kalmıştım. İşlerim bu defa da beni oraya sevk etti. Yine birkaç gün o büyük milletin büyük payitahtında yaşadım. Şu iki seyahatimin bende hasıl ettiği ihtisasatı ve bundan mütevellid kanaatı izah etmek isterim.

Otuz iki sene mukaddem genç bir talebe sıfatıyla ikmal-i tahsil için Almanya'ya gittiğim vakit memleket-i mezkure hakkında Türkçe yazılmış Coğrafya kitaplarındaki malumattan başka hiçbir vukufa malik değildim. O memlekette geçirdiğim hayat-ı tahsil bana Almanları ve Almanya'yı layıkıyla tanıttı. Ve o zamandan itibaren memleketimizi Almanya'nın menabi-i ilim ve irfanından mümkün olduğu kadar büyük mikyasta istifade ettirmeye çalışmak nice bir meslek-i müstakır haline geldi. Yazdığım birkaç parça eser için müracaat ettiğim kitaplar Alman âsarı idi. Mekatib-i âliye ve tâliyede verdiğim derslerin esaslarını Alman hazain-i ilm ve marifetinden iktibas ediyordum.

Bizim en ziyade Almanya'dan istifade edebileceğimiz kanaati bende otuz sene evvel yerleşmişti. Bu cihetle otuz seneden beri mümkün olduğu kadar Almanya'ya yaklaşmak ve milletimizi de yaklaştırmak için çalışıyorum. Bizde Fransızca pek ziyade taammüm etmiş bir lisan olduğu halde ben çocuklarıma ilk ecnebi lisanı olarak Almanca'yı öğrettim, kendilerini küçük sinlerinde Almanyalı mürebbiyelere tevdi ederek büyüttüm. Bir zaman gelip de bizim Almanlarla bugünkü gibi pek kuvvetli revabıt-ı ittifak ile merbut olacağımızı, silah arkadaşlığı

edeceğimizi, Almanların bizim için bizim Almanlar için kan dökceğimizi o zamanlar tabii bilmiyordum. Fakat ben de bu memleketin yükselmesi için Alman irfanından müstefid olması lazım geleceğine yani memleketimizin mukadderatında Almanya'nın pek büyük bir tesiri olacağına kati bir kanaat mevcut idi.

Balkan felaketinin neticesi olarak zuhur eden şu harb-i müthiş Devlet-i Aliyye'yi Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan ile birleştirdi. Çünkü memleketin menafi-i hayatiyyesi bunu icab ediyordu. Rusya'nın İstanbul ve Boğazlara karşı olan âmal-i istila-cuyanesi, Fransa'nın Suriye, İngiltere'nin Irak ve Arabistan hakkındaki nukat-ı nazarı ba-husus pek namerdane bir surette Trablusgarp'a hücum ederek Afrika ile son rişte-i münasebetimizi de kat'a badi olan İtalya'nın harekâtı meydanda iken İtilaf tarafına geçemezdik, geçseydik akıbetimiz bir değil birkaç canavarın kucağına atılmış bir kuzunun akıbeti gibi olurdu! Bi-taraf kalsa idik, Yunanistan'ın şimdiki halinden daha berbat bir hale düşer olacağımız şüphesiz idi. Binaen-aleyh Almanya'nın uzattığı dest-i vifakı²⁵ kabul etmek zaruri idi.

Hükümetimizin bu zaruret ve lüzumu zamanında takdir ederek Almanya ve Avusturya-Macaristan ile müştereken harbe dahil olmakla memlekete karşı unutulmayacak derecede âli bir hizmette bulunduğu şüphesizdir.

Tarih-i alemde misli gayr-ı mesbuk olan şu harb-i müthiş ihtimal ki insaniyetin son mücadele-i hunrizanesi²⁶ olacaktır. Pek muhtemeldir ki:

²⁵ Yardım eli (ç.n)

²⁶ Zalimce, zalimane(ç.n)

meydan-ı harpte akan milyonlarca insan kanı beşeriyetin sefki²⁷ deme olan hırsını teskin edecek ve telef olan milyonlarca insanın ensali²⁸, babalarının düçar olduğu akıbeta düçar olmamak için çare arayacaklardır. Fakat her ne olursa olsun her şey gibi bu harbin de bir sonu, bir neticesi olacağı tabiidir. O neticedir ki harbe dahil olan ve hatta olmayan milletlerin mukadderat-ı âtiyesini²⁹ tayin edecektir. Bu neticenin bize müsait olması için yalnız askerin değil umum milletin çalışması, Almanlar gibi çalışması icabat-ı harbiyeye onlar kadar mütehammil olması iktiza eder.

Almanya'ya vuku bulan iki seyahatimde burada bulunduğum muhitin tesiriyle netice-i harp hakkındaki iman ve kanaatim düçar-ı za'f olmaya başladığı zamanlara müsadif³⁰ olmuştu. Yani her iki defada da Almanya'ya biraz bedbin³¹ olarak gitmişim, her iki defada da gayet nikbin³² olarak avdet ettim. Ve bütün Alman milletinin ne derecede kırılmaz, bir metanetle çalıştıklarını re'yü'l-ayn³³ görerek böyle bir milletin mağlup edilemeyeceğine kanaat hasıl eyledim.

Almanya'nın bu harpte muvaffakiyetini temin eden esbab yalnız kudret-i askeriyesi değil intizam-ı teşkilatı umum milletin evamir ve

²⁷ Dökme, akıtma(ç.n)

²⁸ Nesiller, soylar(ç.n)

²⁹ Gelecek(ç.n)

³⁰ Denk gelme, tesadüf(ç.n)

³¹ Kötümser(ç.n)

³² İyimser(ç.n)

³³ Kendi gözüyle görmek, şahit olmak(ç.n)

kavanine³⁴ karşı itaati, ne için harp edildiğini, harbin kendisine ne gibi vezaif tahmil ettiğini layıkıyla derk etmesi ve ba-husus kadınlarının her türlü fedakarlığa, her türlü mahrumiyete tahammül ederek erkeklere ait bi'l-cümle vezaifi deruhde ve hüsn-i ifa etmeleridir.

Düşmanlarımızın temin-i muvaffakiyet için malik oldukları esliha-i müthişenin³⁵ en mühimlerinden biri ve belki birincisi bizi ve ba-husus Almanya'yı aç bırakmak idi. Deniz hakimiyeti kendilerinde bulunduğundan Almanya hariçten ithaline mecbur olduğu mevaddı ithal edemeyecek ve bu suretle aç kalarak düşmanlarından aman dileyecek idi.

Almanya, istihlak ettiği hububatın humusundan³⁶ biraz fazlasını hariçten ithal eder. Et, yağ ve yumurta gibi ithalatı da hayli ziyadedir. Düşmanların hesabınca Almanya hariçten ithal mecburiyetinde bulunduğu mevadd-ı mugaddiye³⁷ ithal edemeyeceğinden mevadd-ı mezkure ihtiyac-ı hakikiden yüzde yirmi yirmi beş derecesinde noksan olacak tabir-i diğerle ahalinin yüzde yirmi, yirmi beşi aç kalacak idi ve rub'u³⁸ aç kalan bir milletin harbe devama kudreti kalmayacağından Almanya naçar düşmanların şeraitini³⁹ kabul edecek idi. İşte düşmanlarımızın ve ba-husus bu harbin mürettib ve müsebbibi olan İngiltere'nin hesabı bu idi. Ve Almanya'nın teşkilatında intizam ve ahalisinde bu derece vatanperverlik ve kanaat ve tahammül olmasa idi

³⁴ Emirler ve kanunlar(ç.n)

³⁵ Müthiş silahlar(ç.n)

³⁶ Beşte bir(ç.n)

³⁷ Gıda maddeleri (ç.n)

³⁸ Dörtte bir (ç.n)

³⁹ Şartlar(ç.n)

düşmanın bu tahmini belki doğru çıkabilirdi. Fakat Almanlar tehlikeyi vaktinde gördüler ve ona göre tedabir ittihaz ettiler. Bu sayede açlık tehlikesine maruz kalmaksızın daha medid⁴⁰ senelerce muharebeye tahammül etmek çarelerini istikmal ettiler.

Almanya'da bütün mevadd-ı gıdaiyye ve ihtiyacat-ı iksaiyye⁴¹ vesika usulüne tabidir. Hiç kimse vesikasız bir şey alıp satamaz. Almanlara nazaran mevadd-ı gıdaiyye umum milletin malıdır. Seyyanen umum millete aittir ve her ferdin seyyanen müstefid⁴² olması lazımdır. Nakdi fedakarlıkla diğer efrad milletten fazla et ve ekmek vesaire almaya kimsenin hakkı yoktur. Bütün Almanya bu kavaide riayet eyliyor ve herkes kendi hissesine ne düşerse kanaat ediyor. Bu cihetle zengin, fakir umum halk yiyecek buluyor.

Bir memlekette yiyecek ihtiyacının humus veya rub'u noksan olursa umum efradın tıka basa doyması kabil olmayacağı derkardır⁴³. Ve her şeyde tasarruf ve iktisada riayet zaruridir. Tasarruf ve iktisat bahislerinde Almanlar dünyaya ders verecek bir fitratta bulduklarından şu mecburiyet kendi melufiyetlerine⁴⁴ de muvafik düşmektedir.

Harbin zuhuru üzerine Almanya hükümeti en evvel ekmek ve et noksanını nazar-ı dikkate aldı ve her ferdin her günlük ihtiyacını

⁴⁰ Çok uzun süren(ç.n)

⁴¹ Giyinme ihtiyacı(ç.n)

⁴² İstifade, yararlanma(ç.n)

⁴³ Malum, aşikar(ç.n)

⁴⁴ Fıtrat, alışkanlık (ç.n)

mevcuda nazaran tayin etti. Bir müddet sonra umum memlekette haftada iki gün et yenmesini men eyledi. Eğer 1915 senesi hasadı her türlü intizarın dúnunda⁴⁵ olarak pek fena zuhur etmese idi zahire ihtiyacı bu kadar da hissedilmezdi. Maa-ma-fih Almanlar bu ihtiyaç içinde bile tahammüle ve ihtiyacı âtiyen⁴⁶ tenkıs⁴⁷ edebilecek tedabir ittihazına çare bulabildiler.

Almanlar'ın tabak dolduran büyük biftekleri, kotletesleri⁴⁸ ortadan kayboldu. Öğle yemeğinden evvel iki defa, öğle ile akşam arasında bir defa ve bazen akşam yemeğinden sonra da bir defa daha kahvaltı etmek itiyadında⁴⁹ bulunan Almanlar bu itiyadlarını tebdil ve tahvile⁵⁰ mecbur oldular. Şimdi öğle ve akşam yemeklerinde bade't-taam⁵¹ kendilerini bir müddet hareketten aciz bırakacak derecede midelerini doldurmuyorlar yahud dolduramıyorlar; tamamıyla doymuyorlar; fakat aç da kalmıyorlar. Bir hadis-i şerifte emir buyurulduğu üzere açlık hissi tamamıyla zail olmadan sofradan kalkıyorlar. Fakat idame-i hayat ve kuvvet için muhtaç oldukları mevadd-ı mugaddiyeyi alıyorlar. Etibba⁵² çok et eklini⁵³ men ettikleri halde hiç kimse bu tavsiyeye riayet etmiyordu. Harb-i hazır Almanları etibbanın tavsiyesine riayete yani sıhhi yaşamaya mecbur etti. Muharebe daha on sene devam etse

⁴⁵ Beklentinin altında(ç.n)

⁴⁶ Gelecek (ç.n)

⁴⁷ Azaltma,noksanlaştırma (ç.n)

⁴⁸ Letonya mutfağıyla anılan iri köfte yemeği.(ç.n)

⁴⁹ Alışkanlık, huy(ç.n)

⁵⁰ Değiştirmek (ç.n)

⁵¹ Yemek sonrası(ç.n)

⁵² Doktorlar(ç.n)

⁵³ Yemek yeme(ç.n)

Almanlar yine aç kalmayarak ve belki şimdi bulduklarından biraz fazla yiyecek bularak harbe devam edebilirler. İhtiyat ve kanaat Almanya'nın ve umum Almanların en büyük düstur-ı hikmetidir.

Almanya Avrupa'nın en çok şeker imal ve ihraç eden memleketlerinden biridir. Böyle olduğu halde Almanya'da hiçbir otel, lokanta ve kahvehanede bir dirhem şeker bulmak kabil olmaz. Bizim memleketimizde ise bir şeker fabrikamız bile yoktur. Maa-ma-fih pahalı olmakla beraber yine bir miktar bulunuyor ve hükümet ahaliye mümkün olabildiği kadar şeker tevziine himmet ediyor. Bizde tevzi edilen bu şekerlerin kısm-ı a'zamı Almanya mahsulü olduğu ve Alman hükümetinin buraya gönderilmek üzere ihracına müsaade ettiği nazar-ı dikkate alınırsa hükümet-i mezkurenin kendi ahalisini mahrum ettiği bir malı mütteliklerinden esirgemediği tahakkuk eder.

Almanya'da şeker noksanı dört sebebden münbaistir⁵⁴:

Evvela: Harbin ilk senesinde mevcut şekerin mühim bir kısmı agdiye-i hayvaniyye⁵⁵ olarak kullanılmıştır.

Saniyen: Şeker fabrikalarının bir kısmı mühimmat, levazım-ı harbiye imaliyle meşguldür.

Salisen: Şeker pancarı ziraatine mahsus olan arazinin mühim bir kısmına hububat zer⁵⁶ edilmiştir.

⁵⁴ İleri gelen,çıkan,doğan(ç.n)

⁵⁵ Hayvansal gıda(ç.n)

⁵⁶ Ekilmiş,ekme(ç.n)

Rabian: Şeker nitrogliserine tahvil edilerek mevadd-ı infilakiyye⁵⁷ imal olunmaktadır.

Kilosu elli altmış feniğe yani iki üç kuruşa istedikleri kadar şeker yemeye alışmış olan Almanlar bugün şeker makamına kaim olan sakarin ile kanaat ediyorlar ve harbin icabatından olan şu mahrumiyete tevekkülle tahammül ediyorlar. Bütün Almanya'da (icab veya ihtiyac-ı harb : kriegsbedürfnisse) tabiri her türlü noksan ve mahrumiyeti bila-şikayet kabul ettirecek bir kuvveti haizdir.

Almanlar kadar yokluk içinde varlık gösteren ve her yokluğa çare bulan, hayatı icabat ve ihtiyacıyla kabul eden bir millet tasavvur olunamaz zannedirim.

Alman arazisi dardır. Kuvve-i inbatıyyesi⁵⁸ azdır. Üzerinde sakin olanları besleyecek kadar mahsul hasıl edemez. Ba-husus suni gübre verilmez ise iyi mahsul alınmaz. Almanlar ise azotu, gübrelere barut imalinde kullandıklarından toprağa muhtaç olduğu kadar gübre veremiyorlar. Maa-ma-fih bundan hasıl olan zararı başka surette tazmin etmeyi dahi unutuyorlar. Zabtettikleri araziye askeri orduların arkasından zirai ordular göndererek benzinle müteharrik motorlu sabanlar ile toprağı sürüyor ve ekiyorlar. Bu tahammülsüz harbin bidayetinden beri nefis-i Almanya'da mezru⁵⁹ olan arazinin sahası

⁵⁷ Patlayıcı madde(ç.n)

⁵⁸ Randıman, verim(ç.n)

⁵⁹ Ekilmiş arazi(ç.n)

seneden seneye arttığı gibi memalik-i meftuha⁶⁰ da hemen kamilen zer'edilmiştir.

Almanlar müttefik memleketlerde bile arazi-i haliyeyi işletmeye çalışıyorlar. Prusya Ziraat Nezaretî'nin de iştirak ettiği bir heyet-i sanaiyye Bulgaristan ve Memalik-i Osmaniyye'de arazi zer'ine teşebbüs ve emlak ve arazi-i emiriyyeyi zer' etmek üzere Maliye Nezaret-i Celilesi ile bir mukavelename akdetmiştir ki Almanların bu teşebbüsünde ve mukavelenamenin tanzim ve imzasında bu satırların muharririnin de doğrudan doğruya iştiraki vardır.

Şu tedabirden dolayı bu sene mahsulatın daha fazla olacağı kaviyyen ümit olunabilir. Hayvanata gelince at müstesna olmak üzere Almanya'da hayvanat-ı ehliyenin harbin bidayetindeki miktarından noksan olmadığını sözüne itimat edebileceğim bir Alman bana temin etti. Daima istikbali düşünen Almanya hükümeti daha harbin bidayetinde damızlık hayvanların kesilmemesi için bir kanun vaz' etmiştir. İstatistiklerinin mükemmeliyeti sayesinde en ücra bir köyde, en gayr-ı maruf⁶¹ bir çiftçinin kaç ineği, kaç koyunu olduğu malum olan Almanyaca bu kanunun tatbiki gayet kolay olacağı aşıkardır. Bu kanun sayesinde dişi hayvanlar kesilmediğinden miktarı eksilmemiştir. Vakıa, iyi ve kafi derecede gıda bulunamadığı için hayvanlar zayıf ise de miktar itibariyle noksan değildir. Almanya'da bulunduğum sırada bir çiftlik sahibinin malik olduğu birçok inekten birini kestiği için altı ay hapse ve azim miktarda ceza-yı nakdiye mahkum edildiğini bir

⁶⁰ Fethedilen memleket(ç.n)

⁶¹ Bilinmeyen,farkında olunmayan(ç.n)

gazetede okumuştum. Hakk-ı tasarruf ve temellükü⁶² ihlal eder gibi görünen bu kanunların icab ve ihtiyac-ı harb olarak kemal-i tevekkülle kabul edilmesi Alman milletinin ne derece inzibat-perver olduğunu ispat eder.

Almanya'da en çok noksan olan şey agdiye-i hayvaniyedir. Maa-mafih o büyük millet buna da çare bulmuştur: Şimdiye kadar Almanya'da samanı gıda olarak hayvana vermek mutad değil idi. Taneleri alınmış saplar ağıllarda hayvanatın altına serilir gübreye karışarak tarlalara iade olunurdu. İhtiyaç Almanları samandan da istifadeye mecbur etti. Sapları bazı muamelat-ı kimyeviyyeye tabi tutarak derunundaki mevadd-ı mugaddiyyeyi çıkarmak çaresini buldular. Saman doğrudan doğruya hayvanata verilir ise pek cüzi miktarı kabil-i hazım olduğundan vücuda bir faidesi olmaz. Halbuki muamelat-ı kimyeviyyeye tabi tutulan samanın hatırımda kaldığına göre yüzde elli ikisi kabil-i hazım oluyor. Bu suretle muamele-i kimyeviyyeye görmüş samanın ekmeğe karıştırılmasını da tecrübe etmişler ve tecrübeye muvaffakiyet hasıl olmuştur. Bu maddeden bir miktar karıştırılarak yapılmış olan bir ekmeğe numunesini Prusya Ziraat Nezareti'nde gördüm. Lezzetini tecrübe etmedim, fakat görünüşü esmer arpa ekmeğine benziyordu.

Almanya'da ihtiyacat-ı zaruriyyeden olan birçokşeyler noksandır. Fakat Alman milletinin kuvve-i zindegisi⁶³, deha-yı ihtira-askaranesi her noksanı cebr ve telafi etmektedir. Mesela kahve ve çay gibi hariçten

⁶² Şahsi mülkiyet(ç.n)

⁶³ Zindelik,canlılık(ç.n)

ithal olunan şeyler pek ziyade azalmıştır. Hükümet bu noksanı vaktinde nazar-ı dikkate almış ve birçok zaman evvel halis kahve ve çay fûruhtunu⁶⁴ men etmiştir. Bugün kahve makamına derununda hiç kahve bulunmayan yahud pek az kahve bulunan bir madde kaim oluyor. Başlıca bira fabrikaları bakayasından yani bira imaline salih mevaddı çıkarılmış olan arpa posasından mürekkeb olan bu madde kahve lezzetindedir.

Çaya gelince: ihlamur ve sair çiçeklerin menkuundan⁶⁵ ibarettir. Maa-ma-fih lezzetle içiliyor ve hiç kimse bu mahrumiyetten dolayı müteessir olmuyor ve şikayet etmiyor. Almanlar her noksan veya mefkud⁶⁶ olan madde yerine bir "kaim-makam: ersatz" bulmuşlardır. Et yerine yaptıkları "et kaim-makamı: fleich-erzataz"nı görmüş ve yemiştim. Temin ederim ki evvelce malumatım olmasa idi, pek mahir olmayan bir aşçı tarafından hazırlanmış biftekten tefrik edemeyecektim. Bunun gibi daha yüzlerce "kaim-makam: ersatz" vardır ve hepsi gerek mürekkebat-ı gıdaiyyesi, gerek taam ve lezzeti itibariyle makamına kaim oldukları maddeye az çok müşabihtir.⁶⁷

Muhtaç oldukları pek külliyetli miktarda barutu imal edebilmek için mevadd-ı ibtidaiyye makamında havanın azotunu istihsal ve istimal edecek derecede bir kudret-i dahiyane ibraz eden Almanların zorla sürüklendikleri şu harbin müsait surette neticelenmesi için icap ederse daha pek çok kaim-makam: ersatz keşf ve ihtira edeceklerine ve

⁶⁴ Satış, satma(ç.n)

⁶⁵ Suda kaynatmak,haşlamak(ç.n)

⁶⁶ Azlık,noksanlık(ç.n)

⁶⁷ Benzer(ç.n)

neticede harbi kazanacaklarına gayr-ı mütezelzil⁶⁸ bir iman ve itikad ile kaniim.

Evet Almanlar bu harbe zorla sevk edilmişlerdir ve harbin müsebbib ve mürettib-i hakikisi İngiltere'dir.

Hükümet-i mezkurenin bu harbin esbabını tehyie⁶⁹ ve ihzar için muayyen bir usul-i siyaset takip ederek senelerce çalıştığı ve bazı akvamın husumet-i milliye gibi, âmal-i istila-cuyane gibi ihtirasat ve temayülatından pek desise-karane surette istifade ederek nihayet dünyanın felaketini, milyonlarca nüfusun itlafını, medid asırlar zarfında vücuda gelen Avrupa sanat ve mamuriyetinin birçok asırlar telafisi mümkün olmayacak derecede ihlal ve ızrarını muceb olan şu naire-i harbin işialine⁷⁰ badi olduğu şüphesizdir.

İngiltere ta Büyük Elizabet devrinden beri alem-i siyaset ve iktisadiyatta ferman-ferma olmaya alışmış ve her vakit diğer akvamın zararına olarak tezyid-i kudret ve miknet⁷¹ eylemiş bir hükümettir. İngiltere mesela bundan yüz sene sonra iktisadiyat veya siyasiyatta kendisine rakip olabilecek bir milleti çekemez ve o ihtimali daha şimdiden ortadan kaldırmak ister. Düvel-i muazzamadan herhangi ikisinin kuvvetlerine faik kuvve-i bahriyeye malik olmak kaidesi İngilterece bir düstur idi. Mütefevvik kuvve-i bahriyesi ve mevki-i

⁶⁸ Sarsılmaz(ç.n)

⁶⁹ Hazırlama(ç.n)

⁷⁰ Parlama,şiddetlenme,alevlenme(ç.n)

⁷¹ Güç,kuvvet(ç.n)

coğrafisi sayesinde öteden beri dünyanın her tarafında tesir ve nüfuz-ı siyasisini yürütmekte, akvamın mukadderatına hükmetmekte olduğundan bu nisbetin bozulması yani düvel-i muazzamadan ikisinin kendi kuvve-i bahriyesine muadil kuvve-i bahriyeye malik olmaları İngiltere'nin hiç işine gelmez.

Almanya'nın terakkiyat-ı seriesi⁷² İngiltere'nin gözüne batmakta idi. Alman erbab-ı ticareti İngiltere tüccarına muvaffakiyetle rekabet etmekte idiler. Alman fabrikaları ve bi'l-hassa çelik döküm-haneleri, tersaneleri İngiltere mamulatına faik mamulat vücuda getirmekte idiler.

Asırlardan beri dünyada birinci mevki kazanmış olan İngiltere imalat-ı bahriye ve hadidiyesi⁷³ bu mevkiini kaybetmekte idi. Avrupa-Amerika vapur kumpanyalarının inşa ettirdikleri sefain⁷⁴ miyanında Alman şirketlerinin sefaini büyüklük, sürat, zinet itibariyle daima birinciliği kazanmakta idi. Alman tersanelerinin kuvve-i imaliyesi İngiltere'nin tersaneleri derecesine irtika⁷⁵ etmiş idi.

Hulasa akvam-ı cihandan bir kavim, ticaret ve harp donanmalarını tedricen tanzim ve tezyid ederek İngiltere'nin yukarıdan aşağı tezyif ve istihkar ile baktığı milel-i saireden⁷⁶ ayrılmış idi. İşte Almanya'nın cinayeti! İşte harbin sebab-i hakikisi!

İngiltere bu harbe ve bu harp vasıtasıyla Almanya'yı ezmeye Fransa ve Rusya'yı zayıflatmaya pek çok seneler evvel karar vermiş ve pek güzel

⁷² Hızlı ilerleme(ç.n)

⁷³ Demir,çelik(ç.n)

⁷⁴ Gemi

⁷⁵ Yükselme(ç.n)

⁷⁶ Diğer milletler(ç.n)

tanzim edilmiş bir usul-i siyasetle işi bu dereceye getirmiştir. Evvelden beri hiç bir ittifaka dahil olmayarak "splendid isolation" yani infirad-ı muhteşem tesmiye ettiği hal-i infiradda yaşayan İngiltere mahza Almanya'yı ezmek için asır-dide⁷⁷ olan bu mesleğini terk ederek Almanya aleyhinde bir heyet-i müttefike teşkil eylemiştir. Fransızların Almanlar hakkındaki kin-i millileri, Rusların doymak bilmeyen iştiha-yı istila-cuyaneleri İngiltere'nin pek ziyade işine yaramıştır. Başlıca Rusya askerinin tanzimi ve askeri demiryollarının inşası için Fransa Rusya'ya milyarlar verdiği sırada İngiltere hal-i kavliyle bunu tervic⁷⁸ ediyor, fakat kendi kesesinden bir şey çıkarmıyor idi. Almanya'nın terakkiyat-ı seriası İngiltere'yi asırlardan beri takip ettiği meslek-i siyaseti de tebdile sevk etmiştir.

Evvelleri İngiltere Hindistan müstemlekesi için Rusya'yı tehlikeli bir rakip görüyor idi. Bunun için Rusya'nın Bahr-i Sefid sahiline inmesine mani oluyordu ve bizi Boğazların bekçisi addediyordu. Kırım Muharebesi'nde İngiltere'nin bize fiilen muavenet etmesi, Paris Muahedesi'ne Rusya'nın Karadeniz'de sefain-i harbiye bulundurmayaçağının derc edilmesi [18]77 ve [18]78 muharebesinde Rusların İstanbul'a takarrübü⁷⁹ üzerine işe müdahale etmesi hep bu menfaatinin muhafazası maksadına mübteni⁸⁰ idi.

İngiltere bizi âtiyen kendisine bir lokma olmak üzere Ruslara karşı müdafaa ediyor. Fakat aralıkta bir vücudumuzun bazı parçalarını

⁷⁷ Asırlık, yaşlı(ç.n)

⁷⁸ Yükseltmek, revaca çıkarmak(ç.n)

⁷⁹ Yaklaşma(ç.n)

⁸⁰ Dayanmış, inşa edilmiş(ç.n)

koparıp yutmamaya da tahammül edemiyordu! Eđer Almanya'nın terakkiyatı bu derece seri olmasa idi İngiltere bu mesleğinde devam ederdi. Fakat kendisi için Alman tehlikesini Rus tehlikesinden daha karib gördü. Binaen-aleyh Rusya ile olan hesabı âtiye terk ederek evvel emirde Alman tehlikesini bertaraf etmek istedi. Buna kendi kuvvetinin kafi gelmeyeceğini biliyor idi. Bu cihetle evvelden beri meslek ittihaz ettiği infirad politikasını terk ederek Fransa ve Rusya'ya takarrübe başladı. Fransızlar mantıktan ziyade hissiyata tabi bir millettir. Fransa'da Almanların Alsas-Loren'i zaptetmekte haksız olduklarına dair birkaç mevize söylemek teveccüh ve muhabbetlerini celbe kifayet eder. Rusları kazanmak için ise fedakarlık lazımdı. İngiltere şimdiye kadar kendi hesabına hiçbir şey feda etmemiştir. Yaptığı tavizat hep başkalarının kesesindedir. Rusya'yı memnun etmek için bizim feda edilmemiz lazımdı. Dost-ı kadimimiz bu fedakarlığı ihtiyar için bir an bile tereddüt etmedi!

Panslavizm'i okşayacak surette hareket etti. Balkanlarda daima Rusya âmaline müzahir olmaya başladı. Yani biz bu harp başlamadan birkaç sene evvel dahi Rusya'ya tahsis edilmiş kurbanlık koyun hükmünde idik!..

İngilizlerin bugün bir arada kan döktükleri akvam ile de hakiki dost olmadıklarına kaniim, Almanya ile İngiltere Rusya ve Fransa arasında harp zuhur ettiği sırada vali sıfatıyla Halep'te bulunuyordum. İngiltere Konsolosu Mösyö "Fontana"ya Rusya'nın Hindistan hakkındaki âmalı malum iken Ruslarla bi'l-ittifak Almanlar aleyhine hücum edilmesi ve bu suretle Rusların Bahr-i Sefid'e inmelerinin teshili İngiltere için bir

hata-yı siyasi olduğunu söylemişim. Konsolos katiiyen tereddüt etmeksizin Almanya'nın mağlubiyetini müteakip İngiltere'nin Rusya aleyhine Almanya ile ittifak akdetmesi mümkün olduğunu söylemiş idi.

Belçika'nın Almanlar tarafından istilası sırasında Hollanda'nın Asya müstemlekatında bulunan bazı İngiliz tacirlerinin meydan-ı ticaretten bir rakip eksildiğinden dolayı izhar-ı sürür⁸¹ ettiklerini vakaya şahit olan bazı Alman zabitlerinden duymuş idim.

İşte İngiliz zihniyeti, işte İngiliz dostluğu!.

Fransa için bu muharebeden katiiyen bir istifade yoktur. Farz-ı mahal olarak muharebe bizim adem-i muvaffakiyetimizle neticelense bile Fransa kendisini İngiliz tesir ve nüfuzundan kurtaramaz. Katiiyen ümit ve itikat ettiğimiz vechile bizim galebemiz halinde ise harbin bi'l-cümle âlam ve mesaibini⁸² tahammül etmemesi için hasımlarının merhamet ve re'fetine⁸³ ilticaya mecbur kalacaktır.

Avrupa'ya şimdiye kadar la-ekal⁸⁴ on milyon nüfusa mal olan bu cidal-i azimin daha ne kadar devam edeceği kestirilemez ise de herhalde hasımlarımızın izhar ettikleri telaşa nazaran kuvve-i tahammüliyelerinin pek ziyade azaldığı anlaşılıyor. Muharebenin daha bidayetlerinde İtalya hangi tarafa dahil olursa harbin o tarafın menfaatine neticeleneceği iddia edilmiş idi. İtalya bizim aleyhimize

⁸¹ Mutluluk,sevinç(ç.n)

⁸² Müsibetler,güçlükler(ç.n)

⁸³ Koruma,acıma,şefkat(ç.n)

⁸⁴ En az(ç.n)

muharebeye dahil oldu. Aradan iki sene geçti. Yine harp neticelenmedi. İlkbaharda Romanya'nın duhulü Avusturya'nın hayat-ı siyasiyesine hatime çekeceği zannedilmişti. Romanya ilan-ı harp etti. Memleketi istila edildi, harbin revîşi⁸⁵ değışmedi. İttifak-ı murabba'ın⁸⁶ muhtelif harp sahnelerinde daima göstermekte olduđu tefevvuk ve rüçhan⁸⁷ tenakus⁸⁸ etmedi.

Tahtü'l-bahr⁸⁹ muharebesinin tesiri düşmanların tahminlerinden pek fazladır. Esasen tahtü'l-bahrların icadı donanmanın ehemmiyetini tamamen ıskat⁹⁰ değilse bile pek ziyade tenkıs etmiştir. Şu halde İngiltere'nin donanmasının kuvvetine istinaden dünyaya hakim olmak iddiasına ebediyyen veda etmesi lazım gelir. İngiltere, Almanya'yı aç bırakarak sulhe mecbur edeceđini daha bidayet-i harpte⁹¹ söylemiş idi. Halbuki el-yevm kendisi açlık tehlikesine maruz bulunmaktadır. Bâlâda söylendiđi vech ile Almanya'nın muhtaç olduđu mevadd-ı gıdaiyyenin yalnız bir humusunu hariçten ithal mecburiyetinde olduđu halde İngiltere dört humusunu yani yüzde seksenini hariçten getirtmek mecburiyetindedir. Bu yüzde seksenin nısfı gelip de diđer nısfı tahtü'l-bahr sebebiyle gelmezse İngiltere ihtiyacat-ı gıdaiyyesi yüzde kırk derecede azalmış olur. Nakliye sefaininden en mühim bir kısmının ihtiyacat-ı askeriyyeye tahsis edilmiş olmasına ve yalnız iki ayda İngiltere sefain-i ticariyyesinden yüzde on yedisinin gark edilmesine

⁸⁵ Gidişat(ç.n)

⁸⁶ Dörtlü ittifak(ç.n)

⁸⁷ Üstünlük(ç.n)

⁸⁸ Azalma(ç.n)

⁸⁹ Denizaltı(ç.n)

⁹⁰ Düşürme,hükümsüz bırakma(ç.n)

⁹¹ Harbin başlangıcı(ç.n)

nazaran İngiltere ithalatının daha şimdiden la-ekal rub‘ belki sülüs⁹² derecesinde tenezzül ettiği teslim edilmek lazım gelir. Bu tenezzül İngiliz hükümet adamlarının ve gazetelerinin mütelaşiyane⁹³ lisanından da anlaşılmaktadır. İngiltere Ticaret Nazırı "Stanley" irad ettiği bir nutukta demiştir ki: Tahtü'l-bahr tehlikesi vahim olup harbin neticesi üzerinde mühim bir rol oynayacaktır. Herkesin bilhassa ekmek hususunda son derece iktisada riayet etmesi lazımdır. "Lord Bresfort" ise Avam Kamarası'nda "Memleket hakikati bilmelidir. Zira memleketin birdenbire esbabını anlamadığı halde vesika usulü ile me'kulat tevzii mecburiyetinde kalması birçok müşkilat tevlid edebilir." diyor.

Lord "Devenport" dahi: Ekmek sarfiyatını kendi ihtiyarıyla tahdid eylemesi için hükümet tarafından icra olunan teşebbüslerin pek az muvaffakiyet-bahş olduğundan eğer gelecek mahsulün idrakine kadar muharebede sebat edilmek isteniliyorsa ekmek ve me'kulat-ı sairenin idareli surette sarfı hususunun bütün İngiliz milletince vazife addedilmesi lazım geleceğini ve İngiltere'de be-her nüfusa haftada azami olarak ancak dört libre⁹⁴ ekmek verilebileceğini ve bu miktarın el-yevm Almanya'da verilen miktara muadil olduğunu beyan etmiştir.

Daily Telgraf gazetesi Lord "Devenport"un bu sözlerine itiraz ederek adam başına azami olarak dört libre değil ancak üç libre ekmek

⁹² Üçte bir(ç.n)

⁹³ Acele,telaşlı(ç.n)

⁹⁴ 1 libre ortalama 453.6 gr(ç.n)

verilebileceğini ve bu miktarın el-yevm Almanya'da verilen miktara nazaran yüzde yirmi beş noksan olduğunu beyan ediyor.

Açlık muharebesinin mucidi İngilizlerdir. Üç seneden beri Almanya'yı aç bırakacaklarını iddia ettikleri halde bir şeye muvaffak olamadılar. Almanlar ise üç ayda İngilizleri suret-i ciddiyede aç kalmak tehlikesine maruz bıraktılar. Müfrit milliyetperver İngiliz gazetelerinden "John Bull" Gazetesi: "Kadınlar şikayet ediyorlar. Çünkü çocuklarının açlığı kendilerini nevmidiye⁹⁵ sevk ediyor. Açlık İngiltere'ye gelebilecek felaketlerin en feciidir." diye feryat ediyor. İngiltere kazdığı kuyuya kendisi düşüyor ki bunu o kuyudan çıkaracak hiçbir kuvvet yoktur.

Açlıktan öldürme harbi mürettiblerin aleyhine çevrildi. Yani Almanya ile İngiltere bu hususta tebdil-i mevki ettiler. İngiltere Almanya'yı aç bırakarak sulhe mecbur etmek istiyordu, üç senede maksadına nail olamadı. Bizim taraftan ise üç ayda İngiltere zimamdarasını⁹⁶ bu derece telaşa düşürecek kadar muvaffakiyet hasıl olmuştur.

Hiçbir şahıs veya millet yalnız kendi kuvvetiyle âmaline muti⁹⁷ edebileceğine kani olduğu bir şahıs veya kavim için hariçten muavenet talep etmez. Bu keyfiyet en bedihi hakayik-i mantikiyyedendir. Halbuki harbin bidayetinden beri İtilafıyyun keşkül be-dest-i tazarru⁹⁸ olarak dünyanın her bir tarafından muavenet talep ediyorlar. Vaktiyle bize ve Bulgaristan'a edilen temelluklardan sarf-ı nazar İtalyanlara,

⁹⁵ Ümitsizlik(ç.n)

⁹⁶ Yöneten,akıl babası(ç.n)

⁹⁷ İtaat eden(ç.n)

⁹⁸ Dua,yakarış(ç.n)

Romanyalıları ne kadar çok mevaide bulunduğunu herkes bilir. İtilafıyyun Çin'i bile aleyhimize çevirdiler. Yunanistan'ı cebren harbe sokmak için icra edilen tazyikat ve tahrikat-ı mütemadiye ve ahîran Kral Konstantin'in terk-i saltanata mecbur edilmesi beşeriyeti ile'l-ebed utandıracak derecede mugayir-i ahlak ve vicdandır. Nice muharebeye yeni bir kavmin duhulü hasımlarımızın sufef ve çaresizliklerine yeni bir delil teşkil etmekten başka bir tesiri mucceb olmaz. Bu iddia, en buhranlı zamanlarda harbe dahil olan ve milyonlarca ve yüz binlerce askeri meydan-ı harbe sevk eden milletlerin bu müdahalelerinden bir tesir hasıl olmamış olmasıyla sabittir.

Amerika'nın harbe müdahalesi de büyük bir tesir hasıl etmeyecektir.

Çünkü biz yani İttifak-ı murabba‘ hakk-ı hayatımızı müdafaa ediyoruz. Diğeri ise terakkiyat-ı beşeriyeye mani olmak, kin-i milliyi tatmin, âmal-i istila-cuyanelerini⁹⁹ istihsal etmek maksadıyla harp ediyorlar. Çünkü biz hakkımızı müdafaa etmeyi bildiğimiz kadar vatanımız için ölmeyi de bildiğimizi harbin her safhasında fiilen ispat eyledik.

Bugüne kadar muhtelif harp safhalarında vukua gelen mücadelat ittifak-ı murabba‘ erkanının tarih-i millilerinde en şanlı, en şerefli sahifeleri işgal edecektir.

İtiraf edilmelidir ki: Almanlar, bu derece şanlı muvaffakiyata mazhariyetlerini kudret ve maharet-i askeriyyeleri kadar milletin

⁹⁹ İstilacı emeller(ç.n)

sinesinde mündemiç hiss-i fedakariye, her ferdin kanuna itaat-i mutlakasına ve teşkilatlarındaki intizama ve ba-husus kadınlarının ulviyet-i fedakarlıklarına medyundurlar.

Alman teşkilatının intizamı hayret-bahş-ı ukuldür.¹⁰⁰ Almanya bu teşkilatı sayesinde her noksanını ikmal ediyor. Her türlü mahrumiyete tahammül edebiliyor.

Bu harp bir ırk muharebesi addolunabilir. Yani Avrupa'da Cerman ve Türk ırkına mensup olan insanlarla Anglo-Sakson, Slav ve Latinlerin mücadelesi addedilir. Avusturya'daki cüzi miktar Slav ve İtalyan, Avusturya idaresinde kendilerini pek mesut ve bahtiyar addettiklerinden vatanlarını diğer vatandaşları gibi fedakarlıkla muhafazaya çalışıyorlar. Bulgarlar ise an-asl Türk nesline mensup olduklarından lisanlarındaki münasebete rağmen Slav'dan ziyade Türktürler. Şu halde bütün dünya Türklerle Cermenler aleyhine kıyam etmiş demektir.

Bu mücadele üç senedir devam ediyor. Üç sene, on sene, otuz sene daha devam etse yine mağlup olmayacağız.

Bâ-husus Alman kadınlarının erkekler kadar âli olan fedakarlıkları zafer-i âtinin en büyük amillerinden biri ve belki birincisi olacaktır.

¹⁰⁰ Akıllar(ç.n)

Ben gençliğimde de Alman kadınlarının evsaf-ı ber-güzidelerinin takdirkarı idim. Bu hiss-i takdir seneden seneye arttı. Son seyahatim bu cins-i latife karşı pek büyük hürmet ve tazim hislerini de tevliid etti.

Ben, evinde çocuklarının terbiyesiyle iştiğal mecburiyetinde olduğı halde harpte bulunan zevcinin, kardeşinin yerine fabrikalara girip mühimmat imal eden, şimendifer yollarını tamir ile uğraşan, ticarethanelerde, sanayihanelerde, otellerde çalışan ve bu mesai-i medideden¹⁰¹ dolayı ağzından bir kelime-i şikayet işitilmeyen Alman kadınlarını takdis ve tebcil ederim.¹⁰² Bir lokantaya giderseniz, sizi karşılayan, yer gösteren, yemek listesini veren, ısmarladığınız yemeğı getiren bir kadındır ve temin ederim ki bu vazifesini erkeklerden daha ziyade dikkat ve intizamla görür. Tramvaya binerseniz kondüktörler hemen umumen makinistler ekseriyetle kadındır. Otomobillerin şoförleri de kısmen kadındır. Berlin'in büyük omnibüslerinde¹⁰³ arabacılık edenler yine kadındır. Yeraltı tramvayları müstahdemini, mektup müvezzileri, tanzifat amelesi, demiryolu tramvay hatlarının tamircileri de kadındır. Devair-i resmiyyede¹⁰⁴ hizmet-i kitabet hemen kadınlara münhasır gibidir. Ben hayatını kazanmak için bu derece cehd eden çalışan şu latif mahlukatı mensup oldukları milletin şerefi, şanı, zineti addederim. Genci, ihtiyarı, fakiri, ganisi, erkeğı ,kadını aynı maksadın istihsali için aynı suretle, aynı fedakarlıkla çalışan bir millet için mağlubiyet yoktur. Binaen-aleyh Almanya mağlup edilemez.

¹⁰¹ Uzun(ç.n)

¹⁰² Ululamak,yüceltmek(ç.n)

¹⁰³ Biletle yolcu taşıyan büyük at arabası(ç.n)

¹⁰⁴ Kamu kurumları(ç.n)

Almanya mağlup edilmedikçe Almanların eserine iktifa¹⁰⁵ ederek onlar gibi fedakarlık izhar eden müttefikleri de mağlup edilemez.

Almanya ile münasebetimiz yalnız harp zamanına münhasır değildir. Aynı maksad için dökülerek yek-diğerine karışmış olan Türk ve Alman kanlarını tefrik nasıl mümkün değilse müttefikleri âtiyen de birbirinden teb'id kabil olmayacaktır.

Zaten her birinin menafi-i mahsusası yek-diğerinden istifadeye sevk eder. Muharebenin hitamında münasebat-ı beyne'l-akvamın¹⁰⁶ eskisi kadar samimiyetle hemen teessüs edeceğine ihtimal vermek hatadır. Muharebe-i iktisadiyyenin ba-husus İngiltere ve Amerika ile Almanya arasında sulhden sonra da senelerce devam edeceği şüphesiz gibidir. Şu halde Alman fabrikaları mevadd-ı ibtidaiyye¹⁰⁷ bulmak için bize müracaatla Mısır'dan ve Amerika'dan celp edemedikleri pamuk, keten gibi şeyleri bizde aramaya mecbur olacaklardır. Milyarlarca dönüm kabil-i ziraat araziye malik olan memalik-i Osmaniyye ise kavli kuvvetinin, sermayenin, merakiz-i istihlakiyenin vukuf ve tecrübe-i ilmiyenin fikdanı¹⁰⁸ cihetiyle şimdiye kadar bu arazisinden istifade edemiyordu. Alman müttefiklerimizin himmet ve muavenetiyle killet-i nüfustan¹⁰⁹ mütevellid mahazir ziraat makineleriyle def olunur. Emin ve faideli bir suretle nemadar olacağına kanaat edildiği halde sermaye

¹⁰⁵ Yetinmek(ç.n)

¹⁰⁶ Kavimler arası, milletler arası(ç.n)

¹⁰⁷ Hammadde(ç.n)

¹⁰⁸ Yokluk,eksiklik,bulunmama(ç.n)

¹⁰⁹ Nüfus azlığı(ç.n)

de gelir. Vukuf ve tecrübe-i ilmiye erbab-ı teşebbüsle maan¹¹⁰ dâhil olur. Merakiz-i istihlakiye¹¹¹ ise hazırdır. Binaen-aleyh şimdiye kadar hiçbir istifade temin etmeyerek muattal¹¹² kalan arazi memleketin refah ve servetine hadim olur.

Biz bu hususta Almanya ile aynı vaziyetteyiz. Yani Almanya bizim mevadd-ı ibtidaiyyemize, maadinimize¹¹³, mahsulat-ı ziraiyyemize ne derece muhtaç ise biz de Almanya'nın nakdi, ilmi, sermayesine, tecrübesine, makinelerine o kadar muhtacız. Biz Almanya'dan ne derece istifade edecek isek Almanya da bizden aynı mertebe müstefid olacak yani istifadede tevazün¹¹⁴ hasıl olacaktır.

İşte müttefikimiz ile münesebat-ı âtiye-i iktisadiyemizi temin edecek şey bu tevazün meselesidir. Her nev teşebbüsat-ı iktisadiyyeden tarafeyn sa'y ve sermayeleri nisbetinde müstefid olmalıdırlar.

Almanlar memalik-i Osmaniyye'de âtiyen vuku bulacak teşebbüsat-ı iktisadiyyelerinde bu memleketin sahibi olan Türklere bir hisse-i menfaat temin etmezlerse teşebbüslerinde muvaffak olamazlar. Her teşebbüslerine Türkleri de karıştırmak kendi menfaatleri icabındandır.

Biz şimdiye kadar hangi ecnebi ile muameleye girişmiş isek hemen cümlesinde az çok aldatılmışızdır. Binaen-aleyh ecanibe biraz itimatsızız. Bizde düşar-ı tezelzül¹¹⁵ olan bu itimad ancak münasebat-ı

¹¹⁰ Birlikte(ç.n)

¹¹¹ Tüketim merkezleri, Pazar(ç.n)

¹¹² Atıl(ç.n)

¹¹³ Madenler(ç.n)

¹¹⁴ Denklik,denge(ç.n)

¹¹⁵ Yerinden oynamış,hasarlı(ç.n)

iktisadiyyede bulunacak milletlerin gösterecekleri tok gözlülük ve hak-şinaslık ile bizi kendi teşebbüslerine iştirak ettirmekle, hakir görmemekle, hukuk-ı mütesaviyeye¹¹⁶ layık ve malik olduğumuzu kavlen ve fiilen teslim etmekle mümkündür.

Halbuki bazı Almanların bu dekaike¹¹⁷ layıkıyla riayet etmediklerini teessüfle görüyorum. Bir misal irae edeyim:

Bir Türk pek mühim bir teşebbüs-i iktisadi için takriben bir sene kadar çalışarak teşebbüsü hayli ilerletmiş, hükümet-i seniyyenin muavenetini temin eylemiş, nihayet Alman sermayesiyle bir şirket teşkiline muvaffak olmuş idi.

Şu hizmetine mukabil şirketin kar-ı safisinden yüzde beş hisse-i temettü' talep ettiği halde taleb-i vaki istiksar olunarak üç ay evvel haber vermek şartıyla şirketten kat-ı alaka edebileceğini şirketin de keza üç ay evvel haber vermek şartıyla kendi hizmetinden sarf-ı nazar edebileceğini kendisine söylediler. Yani bu adam bir senelik mesaisine mukabil şahsı için hiçbir şey temin etmiş olmayacak, bütün menafi şirketin elinde kalacak, şirket bugün tayin ettiği bir memur gibi dilediği zaman kendisini çıkarabilecek!.. Almanya erbab-ı teşebbüsünü umumen bu fikirde bulduklarını katiyyen ümid etmem.

Bir de burada teşebbüsat-ı iktisadiyyede bulunacak zevatın başlayacakları işin her cihetini layıkıyla düşünerek katiyyen karar verdikten sonra başlamaları lazımdır.

¹¹⁶ Eşit hukuk(ç.n)

¹¹⁷ İncelik,ayrıntı(ç.n)

Bir işe başlanır da arada esbab-ı ciddiye-i mania¹¹⁸ olmadan terk edilir ise teşebbüsât-ı âtiye için adem-i itimat¹¹⁹ husulüne sebebiyet verilir.

Yani müteşebbislerin ciddi ve teşebbüslerini meydana çıkarabilecek vesait-i fenniye ve nakdiyeye malik olmaları lazımdır.

Bir buçuk sene evvel burada bir Alman'a müsadif olmuşum. Bana servet-i bî-nihayesinden¹²⁰, Almanya'nın büyük sermayedarları arasında pek çok dostları olduğundan vesaireden bahsederek beraberce iş görmeyi teklif etti. Yalnız şahsı için Pera Palas'ta üç oda işgal eden, binlerce liralık mübayaatta¹²¹ bulunan, Anadolu'ya bir küçük seyahat için hususi bir vagon tutan bu zatın gösterdiği evzaa bakarak kendisini cidden erbab-ı servet ve iktidardan zannetmişim.

Muahharan bu adamın Almanya'nın pek namuslu sermayedarlarından bir zatın aylıklı bir memuru olduğu ve buradaki masarifi kendisini istihdam eden zat tarafından ayrıca tesviye edildiği için bu derece masraf ihtiyarından çekinmediğini ve mübayaa ettiği şeylerin kendi hesabına değil efendisi hesabına alındığını ve teşebbüs ettiği şeylerden bir kısmının o zatın tensibine bile iktiran etmediğini öğrendim. Bu aldaniş benim için bir tecrübe oldu.

Binaen-aleyh beraber çalışmak istedikleri zevatın her halini evvelce layıkıyla tahkik etmelerini vatandaşlarıma tavsiye ederim.

¹¹⁸ Ciddi sebebler(ç.n)

¹¹⁹ Güvensizlik(ç.n)

¹²⁰ Sınırsız zenginlik(ç.n)

¹²¹ Alışveriş(ç.n)

Almanlar " Kazan ve kazandır." düstur-ı ticarisine riayet eyledikleri halde bu memlekette pek çok istifade ederler ve memlekete de pek çok istifade ettirirler. Aksi halde yani istifadenin umumen kendilerine hasrı istenilir ise adem-i itimad ve adem-i memnuniyet hislerinden başka bir his tevliidi kabil değildir.

Almanlar memleketimize gelmeli, vukuf ve sermayelerini de beraber getirmeli. Menabi-i servetimizi açmalı, fakat o menabiin hasılatını tamamen kendilerine hasretmemeli, bize de mühimce bir hisse bırakmalıdırlar. Yani bizi aylıklı memur veya hizmetkâr değil şerik ve menfaatdar addetmelidirler. Ancak böyle yaparlar ise memleketimiz de her hususta mazhar-ı teshilat ve muavenet olurlar ve mütekebil menfaat üzerine teessüs eden müşareket iki millet arasındaki revabıt-ı samimiyeti daha ziyade teşyid¹²² eder ve tarafeynin¹²³ istifadeleri daha ziyade olur.

Bizde bir darb-ı mesel vardır: "Türk bir pire için bir yorgan yakar." derler. Asıl maharet-i iktisadiye bize yorganı yaktırmamaktadır. Vakıan bu halde biz yorgandan mahrum kalırız. Fakat menafiinden de erbab-ı teşebbüs mahrum kalır.

Gerek biz ve gerek Almanlar aramızdaki revabıt-ı ittifak ve samimiyeti daha ziyade takviye-i ümniyesindeyiz¹²⁴. Her gün görülen tezahürat bu mütekebil arzusunun en büyük delilidir. Devair-i resmîyemize tayin olunan Alman mütahassısın ve müşavirini, Daru'l-fünun muallimleri,

¹²² Sağlamlştırma(ç.n)

¹²³ İki taraf(ç.n)

¹²⁴ Ümit,istek,arzu(ç.n)

buradan Almanya'ya gönderilen yüzlerce talebe ve ba-husus iki milletin muhabbet-i mütakabilelerinden tevellüd eden "dostluk yurdu" bu ümniyenin husulüne pek müessir birer amildir. Bu avamilin tesiratının tahaffüf etmemesi için Alman erbab-ı teşebbüsün her teşebbüslerinde bu memleket evladına bir hisse-i menfaat ve iştirak temin etmeleri lazımdır.

Almanların bu memleket hakkında âmal-i hafiyeye-i siyasiyeleri¹²⁵ yoktur ve olamaz. Çünkü evvela mevki-i coğrafimiz Almanlarda böyle bir emel-i siyasi husulüne manidir. Almanya'nın memleketimizi istila için birkaç memleketi çiğneyerek geçmesi icab eder ki şu asırda böyle bir teşebbüs kabil-i tasavvur değildir. Almanya'nın Bahr-ı Sefid¹²⁶ sahilinde üssü'l-harekesi olmadığı için bahren bir tecavüz de mevzu-i bahs olamaz. Bilakis Almanya şu muharebede müzaheret ve ittifakımızdan ettiği istifadeyi daima tahattur¹²⁷ edecek, her ihtiyaç zamanında yine istifade etmek isteyecektir.

Her şahıs gibi her hükümet de dostunun, müttefikinin kuvvetli ve zengin olmasını ister. Çünkü menfaati bunu icab eder. Binaen-aleyh bizim kuvvetli ve kendi mukadderatımıza bizzat hakim bir heyet-i ictimaiye halinde yaşamamız, Almanya'nın menafi-i mahsusası icabındandır.

¹²⁵ Gizli siyasi emeller(ç.n)

¹²⁶ Akdeniz(ç.n)

¹²⁷ Hatırlamak(ç.n)

Almanlar bu icabı hakkıyla takdir etmişlerdir. "Kuvvetli bir Türkiye" görmek arzusu Almanya için umumi bir arzudur. Ben, siyasyatta hissiyat olmadığına bi'l-cümle muamelat-ı siyasiyyenin menfaat üzerine müesses olduğuna kaniim. Hususıyla bir milletin, kendi menafi-i hayatiyyesi icab ettirmedikçe diğer bir millet için kan dökmeyeceğini bilirim.

Bu cihetle mademki Türkiye'nin kuvvetli olması Almanya'nın menafi-i hayatiyyesi icabındandır, mademki biz bu muharebede gösterdiğimiz hamaset ve besalet¹²⁸ ve zindegi ile kuvvetli olduğumuzu daha ziyade kuvvetli olabileceğimizi ispat ettik. Şu halde mütteliklerimizin âtiyen de bizimle idame ve takviye-i münasebat-ı arzu ve terakkiyat-ı iktisadiyemize muavenet etmeleri tabiidir. Şu hakayika binaen Almanlara itimadsızlık gösterilmeyerek teşebbüslerini teshil ile beraber bu teşebbüsata iştirake yol bulmaya çalışmak menfaat-i mahsusamıza muvafık olur.

Hülâsa Almanların, Fransızlar, İngilizler ve İtalyanlar ve Ruslar gibi memleketimizin bazı aksamı hakkında âmal-i mahsusa beslemediklerine emin olarak onların saha-i iktisadiyattaki tecrübe ve maharetlerinden istifadeye müsaraat¹²⁹ etmeliyiz ve Almanya erbab-ı teşebbüsü de bi'l-mukabele bizim bu istifademizi teshil¹³⁰ etmelidirler.

¹²⁸ Yiğitlik, kahramanlık, cesaret(ç.n)

¹²⁹ Hızlandırmak, acele etmek(ç.n)

¹³⁰ Kolaylaştırma(ç.n)

İki taraftan gösterilecek emniyet ve itimad-ı mütekabil her iki tarafın da istifadesini ve arada teessüs eden münasebat-ı samimiyyenin daha ziyade takviyesini intac¹³¹ eder.

¹³¹ Sonuçlandırmak, neticelendirmek(ç.n)

KAYNAKÇA:

Cumhurbaşkanlığı Arşiv Başkanlığı

BOA. DH. SAİD.d.150.119

BOA. DH. SAİD.d 3/138

BOA. DH. SAİD.d 66/40

BOA. MF. MKT.110/32

BOA. MFMKT.165/123

BOA. MFMKT.131/56

BOA. İ.MF.2/50

BOA. BEO.472/35365

BOA. İ.MF.10/17

BOA. BEO.2342/175650

BOA. İ.HUS.117/63

BOA. MF. MKT.783/68

BOA. BEO.3551.266296

BOA. İ.DH.1474/85

BOA. BEO.3563/267176

BOA. DH.MKT.2826/65

BOA. DH. MKT.2825/26

BOA. DH. İD 51/16

BOA. DH.MUİ100-1/15

BOA. DH.MTV40-1/10

BOA. BEO.3925/294325

BOA. İ.DUİT.8/48

BOA. İ.DH.1491/47

BOA. DH. MUİ.152/108

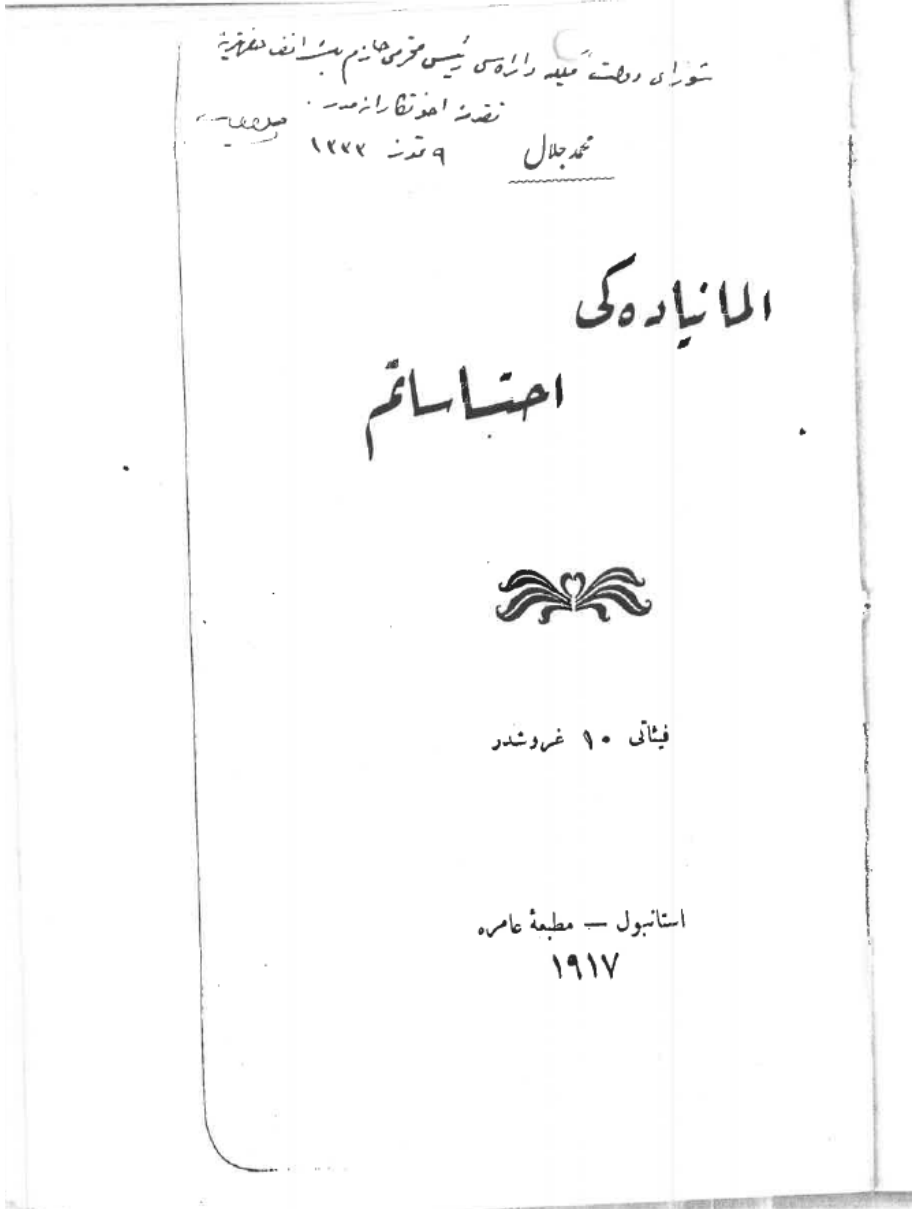
BOA. BEO.3998.299783
BOA. İ.DUİT.8.79
BOA. İ.DUİT.8.87
BOA. İ.MMS.168.2
BOA. İ.TAL.484.22
BOA. İ.DH.1515.10
BOA. MV.240.56
BOA. BEO.4360.326983
BOA. İ.MMS. 197.7
BOA. MV.241.12
BOA. BEO.4362.327103
BOA. İ.MMS.200.27
BOA. MV.241.153
BOA. BEO.4377.328273
BOA. BEO. İ.DUİT.42.6
BOA. MV.253.59
BOA. BEO.4598.344830
BOA. İ.DUİT.42.16
BOA. İ.DUİT.40.66
BOA. İ.DUİT.40.73
BOA. BEO.4706.352930
BOA. DH. MUİ.42.52

Diğer Kaynaklar

Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki Osmanlıca*, Çağrı Yayınları, İstanbul
2004

EKLER

Ek 1. Osmanlıca Metin

آلمانیاده کی احتیساتم

بوندن یدی، سکرآی اولده آلمانیایه کیده رک، قرق الی کون قدر برلینده قالمشدم . ایشلم، بودفمه ده بی اورایه سوقی ابتدی . بینه برقاچ کون او بویوک ملنک بویوک پایتختنده بشادم . شو ایکی سیاحتیمک بنده حاصل ابتدکی احتیساتی و بوندن متولد قاعاتی ایضاح ایتمک ایسترم .

اوتوز ایکی سنه مقدم، کنج برطلبه صفتیه، اکال تحصیل ایچون آلمانیایه کیتدیکم وقت، مملکت مذکورده حقدنه ترکیه یازلمش جغرافیا کتابلرنده کی معلوماتدن بشقه هیچ بر وقوفه مالک دکلم . او مملکتده کچیردیکم حیات تحصیل بکا آلمانلری و آلمانیایی لایقوله طایتدی . و اوزماندن اعتباراً مملکتتمزی آلمانیانک منابع علم و عرفاندن ممکن اولدیغی قدر بویوک مقیاسده استفاده ایستیرمکه چالیشمق نیجه بر مسلک مستقر حاله کلدی . یازدیغم برقاچ پارچه اثر ایچون مراجعت ایستدیکم کتابلر آلمان آثاری ایدی . مکاتب عالیه و تالیهده ویردیکم درسلرک اساسلرنی، آلمان خزان علم و معرفتندن اقتباس اییدیوردم .

بزم الك زياده آلمانيان استفاده ايده بيله جكمز قاعتي بنده او توزسه اول برلشمشدي. بوجهتله او توزسه دنبري ممكن اولديني قدر آلمانيا به باقلا شفق و ملتزمي ده باقلا شد يرمق ايجون چاليشيورم. بزده فرانسرجه بك زياده تعمم ايتمش برلسان اولديني حالده، بن چو جقلمه ايلك اجنبي لساني اوله رقي آلمانجه يي اوكرتدم، كنديلزني كوچك سنلرنده آلمانيالي مرسيله توديع ايده رك بو يوتدم. بر زمان كلوبده بزم آلمانلره، بوكونكي كبي بك قوتلي روابط اتفاق ايله مربوط اوله جنمزي، سلاح ارقداشلي ايده جكمزي، آلمانلر ك بزم ايجون، بزم آلمانلر ايجون قان دو كه جكمزي، اوزمانلر طبيعي بيلميوردم. فقط بنده بو مملكتك بو كلسسي ايجون آلمان عرفانندن مستفيد اولسي لازم كله جكه يعني مملكتمزك مقدراتنده آلمانيانك بك بو بوك برتائيري اوله جتنه قطعي برقاعت موجود ايدي.

بالقان فلاكتك نتيجه سي اوله رق ظهور ايدن شو حرب مدهش دولت عايه يي آلمانيا، آوسترايا، مجارستان و بلغارستان ايله برلشد بردي. چونكه مملكتك منافع حياتيه سي بوني ايجاب ايد يوردى. روسيه نك استانبول و بوغازلره قارشى اولان امال استيلاجويانه سي، فرانسه نك سوريه، انكلتره نك عراق و عربستان حفته كي نقاط نظري با خصوص بك نامردانه برصورتده طراباس فربه هجوم

ایده رک آفریقا ایله صوک رشته مناسبتیزی ده قطعه بادی اولان ایسالیانک حرکاتی میدانده ایکن ائتلاف طرفه کچه مزدک ، کجه ایدک عاقبتمز، بردکل ، برقاچ جانوارک قوجاغنه آتیلمش برقوزینک عاقبتی کبی اولوردی! بیطرف قالسه ایدک، یونانستانک شمديکی حالندن دها برهاد برحاله دوچار اوله جفمز شهبه سز ایدمه . بناء علیه آلسایانک اوزاتدینی دست وفاقی قبول ایتمک ضروری ایدی .

حکومتیزک بوضرورت ولزومی زماننده تقدیر ایدره رک آلمانیایا و اوستریایا بحارستان ایله مشترکاً حربه داخل اولمقله مملکت قارشی اونودولیه جق درجه ده عالی بر خدمته بولدینی شهبه سزدر .

تاریخ عالمده مثلی غیر مسبوق اولان شو حرب مدهش، احتمالک انسانیتمک صوک مجادله خوزیرانه سی اوله جقدر . نک محتملدرکه: میدان حربده آقان میلیونلرجه انسان قانی، بشریتک سفک دمه اولان حرصنی تسکین ایده جک وتاب اولان میلیونلرجه انسانک انسانی، باهالریتمک دوچار اولدینی عاقبه دوچار اولماق ایچون چاره آرایه جقلزدر . فقط هر نه اولورسه اولسون هرشی کبی بو حربکده برصوک، بر نتیجه سی اوله جنی طیبمیدره اونیه جدرکه حربه داخل اولان وحقی اولمیان ملترک مقدرات آتیه سی تعیین ایده جکدر . بونیه جک بزه مساعد اولسی ایچون بالکتر

عسكرك دكل ، عموم ملتك چاليشمسي ، آلمانركي چاليشمسي ،
ايجابات حربيه به انلر قدر متحمل اولمسي اقتضا ايدر .

آلمانيا به وقوع بولان ايكي سياحتم ده بوراده ، بولنديم
محيطك تاثيريه نتيجه حرب حقننده كي ايمان وقاعتم
دوچار ضرف اولغه باشلاديني زمانلره مصادف اولمشدي .
يعني هر ايكي دفعه ده ده آلمانيا به بر آز بدين اوله رق
كيتمشدم ؟ هر ايكي دفعه ده ده غابت نيكيين اوله رق عودت
ايتدم . بوتون آلمان ملتك نه درجه ده قيرلز بر متانته
چاليشد قلري رائي العين كوره رك بويه بر ملتك مغلوب
ايديله ميه چكنه قناعت حاصل ايلدم .

آلمانيا نك بو حريده موفقيتي تا مين ايدن اسباب بالكنز
قدرت عسكريه سي دكل ، انتظام تشكيلا تي ، عموم ملتك
اوامر وقواينه قارشى اطاعت ، نه ايجون حرب ايدلديكني ،
حريك كنديسي نه كي وظائف تحمیل ايتديكني لايقيه
درك ايتمي وبا خصوص قادينلرينك هر درلو فدا كارلنه ، هر
درلو محروميته تحمل ايدرك ار ككلره عائد بالمله وظائف
درعهده و حسن ايفا ايتلر ايدر .

دشمنلر نك تا مين موفقيت ايجون مالك اولدقلري
اساحه مدهشه نك الك مهملر ندن بري . و بلكه برنجيسي
بزي وبا خصوص آلمانيا ي آج براق ايدى . دكز حاكي تي

کندیلرنده بولدیغندن، آلمانیا، خارجدن ادخاله مجبور اولدیغی موادی ادخال ایده میه جک و بو صورتله آج قاله رق دشمنلرندن آمان دیله یه جک ایدی .

آلمانیا، استهلاک ایستیگی حیواناتک خمندن برافضله سی خارجدن ادخال ایدر. ات، یاغ و میورطه کی ادخال آتی ده خبلی زیاده در. دشمنلرک حسابجه آلمانیا خارجدن ادخال مجبوریتده بولدیغی مواد مغدییه بی ادخال ایده میه جکندن مواد مذکوره احتیاج حقیقیدن یوزده یکر می یکر می بش درجه سننده نقصان اوله جق تعیر دیگرله اهلینک یوزده یکر می، یکر می بش آج قاله جق ایدی. ور بی آج قالان بر ملنک حریره دوامه قدرتی قالمه جفندن، آلمانیا ناچار دشمنلرک شرائطنی قبول ایده جک ایدی. ایشته دشمنلرک وها خصوص بو حربک مرتب و مسبی اولان انکلترونک حسابی بو ایدی. و آلمانیا نک تشکیلاتنده انتظام واهالیسنده بو درجه وطنپرورلک و قناعت و تحمل اولسه ایدی، دشمنک بو تخمینن بلکه دوغری چیه بیلیردی. فقط آلمانلر تهلک کی وقتنده کوردیلر و اوکا کوره تدابیر اتخماذ ایستدیلر . بو سایه ده آجلق تهلک سینه معروض قالمق سزین ده امدید سنه لجه محاربه به تحمل ایتمک چاره لرینی استکمال ایستدیلر . آلمانیا ده بوتون مواد غذائیه و احتیاجات اکسایه و نبقه اصوله تابعدر . هیچ کیمسه و نبقه سز برشی آلوب

صانه من. آلمانره نظرأ مواد غدائيه، عموم ملتك ماليدر. سيانأ عموم ملته عاندر. وهر فردك سيانأ مستفيد اولسي لازمدر. تقدي فداكارلقه، ديكر افراد ملتن فضلته ات واكك وسائر آلفه كيمسه تك حق يوقدر. بوتون آلمانيا، بوقواعده رعایت ايلبور وهر كس كندی حصه سه نه دوشر سه قاعت ايديبور. بوجهته زنگين، فقير عموم خلق ييه جك بوليبور.

بر مملكتده ييه جك احتياجنك خس ويار ابي نقصان اولور سه عموم افرادك طيقه باصه طومسي قابل اوليه جني دركاردر. وهر شیده تصرف واقتصاد رعایت ضروري در. تصرف واقتصاد بختلرنده آلمانر دنيايه درس ويره جك بر فطرته بولدقلرندن شو مجبوريت كندی مألوفيتلرينده موافق دوشمكده در.

حريك ظهوري اوزرينه آلمانيا حكومتی اك اول اكك وات نقصاتی نظر دفته آلدی وهر فردك هر كونك احتياجنی موجوده نظرأ تعين ايتدی. بر مدت صوكره عموم مملكتده هفته ده ايكي كون ات ينمسنی منع ايلدی. اكر ۱۹۱۵ سنه سی حصادی هر درلو انتظارك دوشنده اوله رق يك فنا ظهور ايمسه ایدی ذخيره احتياجنی بو قدرده حس ايدلزدی. مع مافيه آلمانر بو احتياجن

ایچنده بيله تحمله و احتیاجی آتیا تقیص ایده بيله جک
نداییر آخازینه چاره بوله بیلدیر.

آلمانلرک طباق طولدیران بو بولک بو فنتکلری ،
قولتکلری اورنه دن غائب اولدی . اوکله یکنسندن
اول ایکی دفعه ، اوکله ایله آقشام آره سننده بر دفعه
و بعضاً آقشام یکنسندن سوکره ده بر دفعه ده قهوه
آلی ایتمک اعتیادنده بولسان آلمانلر بو اعتیادلری
تبدیل و تحویله مجبور اولدیلر . شمعی اوکله و آقشام
یکنسندن بعد الطعام کندیلری بر مدت حرکتدن عاجز
براقه جق درجه ده ، معدله لری دولدیرمیورلر یا خود
دولدیره میورلر؛ تامیله دویمیورلر؛ فقط آچده قالمیورلر.
بر حدیث شریفده امر بو بولدینی اوزره اچلق حسی
تامیله زائل اولمه دن سفره دن قالمیورلر . فقط ادامه حیات
و قوت ایچون محتاج اولدقلری مواد مندییه نی آلیورلر .
اطبا چوق ات اکلنی منع ایتدکلری حالده هیچ کیمسه
بو توصیه یه رعایت ایتمیوردی . حرب حاضر آلمانلری اطبانک
توصیه سنه رعایتیه یعنی صحی یشامنه مجبور ایتدی . محاربه
دها اون سنه دوام ایتسه آلمانلر بیه آچ قالمیورق و بلکه
شمعی بولدقلرندن بر آز فضله بیه جک بوله رق حرب
دوام ایده بیلیرلر . احتیاط و قناعت آلمانسانک و عموم
آلمانلرک اک بو بولک دستور حکمتیدر .

آلمانیا اورویانك اك جوق شكر اعمال و اخراج
ایدن مملکتلرندن بریدر . بویه اولدینی حالده آلمانیاده
هیچ بر اوتل ، لوقانطه و قهوه خانهده بر درهم شكر
بولوق قابل اولمز . بزم مملکتمزده ایسه بر شكر فابریقه مزبیله
یوقدر . مع مافیله بهالی اولمقده برابرینه بر مقدار بولنیور
و حکومت اهالی به ممکن اوله بیلدیکی قدر شكر توزیعنه
همت ایدیسیور . بزده توزیع ایدیلن بو شكر لرك قسم
اعظمی آلمانیا محصولی اولدینی و آلمان حکومتك، بورایه
کوندلرك اوزره ، اخراجنه مساعدنه ایتدیکی نظر دفته
آلورسه ، حکومت مذکورده ك کندی اهالیسنی محروم
ایتدیکی بر مالی تنقزلرندن اسپرکه مدیکی تحقق ایدر .
آلمانیاده شكر نقصانی درت سپیدن منبعث در :

اولا : حربك ایلك سنه سنده موجود شكر ك مهم
برقسی اغذیه حیوانیه اوله رق قوللانیمشدر .
ثانیاً : شكر فابریقه لربنك برقسی مهمات ، لوازم
حریبه اعمالیله مشغولدر .
ثالثاً : شكر پانجاری زراعتنه مخصوص اولان ارا -
ضینك مهم برقسنه حیوانات زرع ایدلمشدر .
رابعاً : شكر ، نیتروغیلیسربنه تحویل ایدیلر ك مواد
انفلاقیه اعمال اولمقده در .
کیلوسی الی ، آلتش فیکه ، یعنی ایکی ، اوج غروشه

ایستدکری قدر شکر یمکه آلیشمش اولان آلمانر بوکون
شکر مقانه قائم اولان ساقارین ایله قناعت ایدیورلر
وحرک ایجاباتندن اولان شو محرومیته توکله تحمل
ایدیورلر. بوتون آلمانیده (ایجاب ویا احتیاج حرب
= Kriegsbedürfnisse) تعبیری هر درلو نقصان
و محرومیتی بلاشکایت قبول ایتدیره چک برقونی حاضردر.
آلمانر قدر یوقلق ایچنده وارلق کوسترن وهر یوقلغه
چاره بولان، حیاتی ایجابات و احتیاجاتیه قبول ایدن بر
ملت تصور اولته ماز ظن ایدرم.

آلمان اراضیمی طاردر. قوه انباییمی آزدر.
اوزرنده ساکن اولانلری بسلیه چک قدر محصول حاصل
ایده من. با خصوص صنمی کوبره و برلمز ایسه ائی محصول
آله ماز. آلمانر ایسه آزونی کوبره لری باروت اعمالنده
قوللاندقلرندن طوبراغه محتاج اولدینی قدر کوبره ویره
میورلر. مع مافیه بوندن حاصل اولان ضرری بشسقه
صورتده تضمین ایتمکی دخی اونوتمیورلر. ضبط
ایستدکری اراضیه عسکری اردولرک آرقه سندن زراعی
اردولر کوندره رک بترینه متحرک موتورلی صپانلر ایله
طوبراخی سوریور. و اکیورلر. بوتحملسوز حربک بدا.
یتدنبیری نفس المانیاده مزروع اولان اراضینک ساحسی

سنة دن سنه په آرتديني. کښي ممالک مفتوحه ده هان کاملاً
زرع ايدلشدر .

آلمانلر متفق مملکتلر ده بيله اراضی جاليه يني
ايشلمکه چاليشورلر. پروسه زراعت نظارتک ده اشتراك
ايتديکي بر هيئت ضاعيه بلغارستان وممالک عثمانيه ده
اراضی زرعه تشبث واملاک واراضی اميره يني زرع
ايتک اوزره ماليه نظارت جاليه سي ايله بر مقاوله نامه عقد
ايتمشدر که آلمانلرک بوتشيشده ومقاوله نامه نك تنظيم
وامضاسنده بوسطرلرک محررينک ده دوغريدن دوغري په
اشتراکي وارددر .

شو تدابيردن دولايي بوسنه محصولانک ده افضله
اوله جني قوياً اميد اولسه بيلور . حيواناته کنجه ؟
آت مستتاً اولمق اوزره آلمانياده حيوانات اهليه نك
حربک بدايتده کي مقدارندن نقصان اولمديني سوزينه
اعتماد ايدده بيله حکم بر آلمان بکا تأمين ايتدي . دائماً
استقبالی دوشونن آلمانيا حکومتی ده ا حربک بدايتده
داميزلق حيوانلرک کسيلمه سي ايجسون بر قانون وضع
ايتمشدر . ايستاتستيفلرينک مکملیتی سايه سنده الکهری
بر کويده ، الک غير معروف بر چيفتجينک قاج ايسکي ،
قاج قويوني اولديني معلوم اولان المانياجه بو قانونک
تطبيق غايت قولای اوله جني آشکاردر . بو قانون

سایه‌سندہ دیشی حیوانلر کسيلمديکندن مقدارى اکیلمہ۔
مشدر. واقعا، ابي وکافی درجه‌ده غذا بولمه‌مدینی ایچون
حیوانلر ضعیف ایسه‌ده مقدار اعتباریله نقصان دکدر .
المانیاده بولدیم صرده بر چفتک صاحبک مالک
اولدینی بر چوق اینکدن برینی کسیدی ایچون آلتی آی
حبسه وعظیم بر مقدارده جزای نقدی به محکوم ابدلدیکنی
بر غزته‌ده او قومشدم . حق تصرف و تملکی اخلال
ایدرکی کورون بو قانونلرک ایجاب و احتیاج حرب
اوله‌رق کمال توکلله قبول ایدلمی آلمان ملتنک نه درجه
انضباط پرور اولدینی اثبات ایدر .

آلمانیاده الک‌چوق نقصان اولان شی اغدیبه حیوانیه‌در.
مع‌ماقیه، اوبویوک ملت بوکاده چاره بولمشدر : شمدی به
قدر آلمانیاده صمانی، غذا اوله‌رق حیواناته و برمک معناد
دکل ابدی . دانه‌لری آلمش صاپلر آغیللرده حیواناتک
آلته سربلیر کوبره به قاریشهرق ترلاره اعاده اولنوردی.
احتیاج آلمانلری صماندن ده استفاده به مجبور ایتدی .
صاپلری بعض معاملات کیمیو به تابع طوته‌رق دروننده‌کی
مواد مغدی به بی چیقارمق چاره‌سنی بولدیلر. صمان دوغریدن
دوغری به حیواناته ویریلیر ایسه پک جزئی مقدارى قابل
هضم اولدینفسدن وجوده بر فائده‌سی اولمز . حالینوکه
معاملات کیمیو به تابع طوتیلان صمانک خاطر مدنه قالدینه

کوره بوزده الی ایکسی قابل هضم اولور . بوسورتله
معامله کیویه کورمش صمانک اکککه قاریشدبرلسنی ده
تجربه ایشلر ونجربه ده موفقیت حاصل اولمشدر . بو
ماده دن بر مقدار قاریشدبرله رق یایلمش اولان بر
اککک نمونه سنی پروسیه زراعت نظارتنده کوردم . لذتی
تجربه ایتدم ، فقط کورونیشی اسمر آرپه اکککنه
بکزپیوردی .

آلمانیاده احتیاجات ضروریه دن اولان بر جوق شیلر
نقصاندر . فقط آلمان ملتنک قوه زندکسی ، ده ای اخترا
عسکارانسی هر نقصانی جبر و تلافی ایتکده در . مثلا
قهوه و چای کی خارجدن ادخال اولنان شیلر پک زیاده
آزالمشدر . حکومت بو نقصانی وقتنده نظر دفته المش
و بر جوق زمان اول خالص قهوه و چای فروختنی
منع ایتمشدر . بو کون قهوه مقامنه دروننده هیچ قهوه
بولنمان یاخود پک آز قهوه بولنان بر ماده قائم اولیور .
باشلیجه بیرا فابریقه لری بقایاسدن یعنی بیرا اعمالنه صالح
موادی چیقارلمش اولان آرپه بوجه سندن مرکب اولان
بو ماده قهوه لذتنده در .

جابه کلنجه : اخلامور وسائر چیچککک منقوعندن
عبارتدر . مع مافیله لذتله ایچیلدور ؛ وهیچ کیمسه بو

محرومیتدن دولایی متأثر اولیور وشکایت ایتیور. آلمانلر هر نقصان ویا مفقود اولان ماده یرینه بره قائممقام = Ersatz « بولملر در . ات یرینه یابدقلمری » ات قائممقامی Fleisch-Ersatz نی کورمش ویچشم. تأمین ایدرم که: اولجه معلوماتم اولسه ایدی، بک ماهر اولمیان بر آشیجی طرفندن حاضر لائمش بیفتکدن تفریق ایده میه جکدم ، بونک کبی دهها یوزلرجه « قائممقام = Ersatz » وارد و هبسی کرک مرکبات غدائییه سی، کرک طعم ولذتی اعتباریله مقامنه قائم اولدقلمری ماده یه آز چوق مشاهددر .

محتاج اولدقلمری بک کلیتی مقدارده باروقی اعمال ایده بیلمک ایچون مواد ابتدائییه مقامنده هوانک آزوتی استحصال و استعمال ایده جک درجه ده بر قدرت داهیانه ابراز ایدن آلمانلرک زورله سور وکلندکلمری شوو حربک مساعد صورتده نتیجه لئسی ایچون ایجاب ایدرسه دهها بک چوق قائممقام = Ersatz کشف و اختراع ایده جکلمریه و نتیجه ده حربی قزانه جکلمریه غیر متزلزل بر ایمان و اعتقاد ایله قائم .

اوت، آلمانلر بو حربیه زورله سوق ایدملر در و حربک مسبب و مرتب حقیقیسی انکلتزه در . حکومت مذکور هک بو حربک اسبابی تیه و احضار

ایچون ، معین بر اصول سیاست تعقیب ایده رک ، سنه لرجه
چالیشدینی ، بعض اقوامک خصوصت ملیه کچی ، آمال
استیلاجویانه کچی احتراصات و تمایلاتندن پک دسیسه کارانه
صورتده استفاده ایدرک نهایت دنیانک فلاکتی ، میدونلرجه
نفوسک اتلافی ، مدید عصرلر طرفسنده وجوده کلن
آروپا صنعت و معموریتنک برچوق عصرلر تلافیسی ممکن
اولیه حق درجه ده اخلال واضرارینی ، موجب اولان شو
ناثره حریک اشتعاله بادی اولدینی شبهه سزدر .

انکلتره تا بویوک الیزابت دورندن بری عالم سیاست
و اقتصادیات ده فرمانفرما اولغه آلیشمش هر وقت دیگر
اقوامک ضررینه اوله رق تزئید قدرت و مکنت ایلش بر
حکومتدر . انکلتره مثلا بوندن یوزسنه صکره اقتصادیات
ویا سیاسیاده کندیسنه رقیب اوله بیله جک برملتی چکمن
واو احتمالی ده شمدیدن اوزته دن قالدیرمق ایستر .
دول معظمه دن هر هانکی ایکینسک قونلرینه فائق قوه
بحریه به مالک اولمق قاعده سی انکلتره جه بردستور
ایدی . متفوق قوه بحریه سی و موقع جغرافیسی سایه سنده
اوتهدنبری دنیانک هر طرفنده تاثیر و نفوذ سیاسی
یوروتتمکده ، اقوامک مقدراتنه حکم ایتمکده اولدیفندن
بونسبتک یوزولسی یعنی دول معظمه دن ایکینسک کندی

قوة بحريه سنه معادل قوه بحريه به مالک اولملى انكلتره نك
هيسچ ايشنه گلز.

آلمانيا نك ترقیات سريره سى انكلتره نك كوزينه
باتمقده ایدی. آلمان ارباب تجارتي انكلتره ء تجارينه موفقيته
رقابت ايتمكده ايديلر. آلمان فابريقه لرى وبالخاصه چليك
دو كخانه لرى ء ترسانه لرى انكلتره معمولانسه فائق
معمولات وجوده كتير مكدده ايديلر .

عصر لر دنيوى دنيساده برنجى موقى قزائمش اولان
انكلتره اعمالات بحريه وحديد به سى بو موقى غائب ايتمكده
ايدى . آوروپا- آمريكا واپور قومپانيه لر ينك انشا
ايتيردكلرى سفان مياننده آلمان شركتلرينك سفانى
بيوكلك ء سرعت ء زينت اعتباريله دائما برنجياكى
قزائمقده ايدى . آلمان ترسانه لر ينك قوه اعماليه سى
انكلتره ترسانه لرى درجه سنه ارتقا ايتمش ايدى .

خلاصه اقوام جهان دن بر قوم ء تجارت و حرب دونمالي رنجى
تدريجاً تنظيم و تزويد ايدهر ك انكلتره نك يوقا ريدن آشاغى
تزييف واستحقار ايله باقدينى ملل سارهدن آيرلمش
ايدى . ايشته آلمانيا نك جنايتى ! ايشته حربك سبب
حقيقىسى ! . . .

انكلتره بو حرب و بو حرب واسطه سيله آلمانيا يى از مكه
فرانس و روسيه يى ضعيفلتمكه بك چوق سنه لر اول

قرار ویرمیش و پک کوزل تنظیم ایدلمش بر اصول سیاستله
ایشی بو درجه په کتیرمشدرد . اولدنبری هیچ بر اتفاهه
داخل اولمهرق Splendid isolation یعنی انفراد محتمم
تسمیه ایتدیکی حال انفرادده یشایان انکلتزه، محضا آلمانیایی
ازمک ایچون، عصر دیده اولان بومسلکنی ترك ایدرک
آلمانیا علمنده رهیت متفقه تشکیل ایشدر . فرانسه لرك
آلمانر حقنده کی کین ملیری، روسلرك دویمق بیلمیان
اشتهای استیلاجویانه لری انکلتزه نك پک زیاده ایشنه
یارامشدر . باشلیجه روسیه عسکرینك تنظیمی وعسکری
دمیربوللرینك انشامی ایچون، فرانسه روسیه په میلارلر
و بردیکی سردهده، انکلتزه حال . قولیله بونی ترویج
ایدیور، فقط کندی کیسه سندن برشی چیقارهیور ایدی .
آلمانیانك ترقیات سریمه سی انکلتزه یی عصر لردنبری تعقیب
ایتدیکی مسلك سیاستده تبدیله سوق ایشدر .

اوللری انکلتزه هندستان مستملکه سی ایچون روسیه یی
تهلکلی بر رقب کورپیور ایدی . پونک ایچون روسیه نك
بحر سفید ساحنه ایشنه مانع اولیوردی و بزى بوغاز لرك
پکجیسی عد ایدیوردی . قریم محاربه سنده انکلتزه نك
بزه فعلاً معاونت ایشی، پارس معاهده سنه روسیه نك
قره دکزده سفان حریبه بولندیرمه جنك درج ایدلمی
۷۷ و ۷۸ محاربه سنده روسلرك استانبوله تقریبی اوزرینه

ایشه مداخله ایتمی هب بو منفعتك محافظه سی مقصدینه
مبتنی ایدی .

انكلترة بزى آتیساً كندیسنه رلقمه اولمق اوزره
روسلره قارشى مدافعه ایدیور. فقط آره لقدمه بروجودمترك
بعض بارچه لرخی قوباروب یوتماغه ده تحمل ایده میوردی !
اگر آلمانیسانك ترقیاتی بو درجه سریع اولسه ایدی
انكلترة بومسلککنده دوام ایدردی. فقط کندیسی ایچون
آلمان تهلیکسنى روس تهلیکسندن ده قریب کوردی.
بناء علیه روسیه ایله اولان حسابی آتی به ترك ایدرهك
اولامرده آلمان تهلیکسنى برطرف ایتك ایستدی. بوکا
کندی قوتسك کافی کلیه جکنى بیلیور ایدی . بو جهته
اولدئیری مسلك اتخاذ ایتدیكى انفراد پولىقه سنى ترك
ایدیرهك، فرانسه و روسیه به تقریه باشلادی. فرانسلر منطقدن
زیاده حساباته تابع برلمندور. فرانسه ده آلمانلرک آلساس
لوره تی ضبط ایتکده حفسز اولدقلرینه دائر برقاچ موعظه
سویلك توجه و محبتلرخی جلبه کفایت ایدر . روسلری
قازانق ایچون ایسه فداکارلق لازمى . انكلترة
شمدی به قدر کندی حسابته هیچ برشی فدا ایتماشدر .
یایدینی تعویضات هب باشقلرینك کیسه سندندر. روسیه یی
ممنون ایتك ایچون بزم فدا ایدلمه من لازمه دی . دوست
قدیمم بوفدا کارلنی اختیار ایچون بر آن بیله تردد ایتدی !

پانسلاویزمی اوقشایه جق صورتده حرکت ایتدی .
بالقانلرده داتما روسیه آمالته مظاهر اولمغه باشلادی .
یعنی بزبو حرب باشلامدن برقاچ سنه اول دنمی روسیه یه
تخصیص ایدیش قوربانلق قوبون حکسنده ایدک ! ..

انکلیرلرک بوکون بر آردهده قان دوکدکلی اقوم
ایلهده حقیقی دوست اولدقلرینه قانم؛ آلمانیا ایله انکلتره
روسیه وفرانسه آرهسنده حرب ظهور ایتدیکی صرهده
والی صفتبه حلبده بولئیوردیم. انکلتره قونسولوسی موسیو
(فونتانا) یه روسیه نك هندستان حقنده کی آمالی معلوم ایکن
روسلرله بالانفاق المانلر علیه هجوم ایدلسی وبو صورتله
روسلرک بحر سفیده ایملرینک تسهیلی انکلتره ایچون برخطای
سیاسی اولدیغنی سولشدم . قونسولوس قطعاً تردد
ایتمکمزین آلمانیا نك مغلوبیتنی متعاقب انکلتره نك روسیه
علیه آلمانیا ایله اتفاق عقد ایتسی ممکن اولدیغنی سولش
ایدی .

بلجیقانک آلمانلر طرفندن استیلاسی صره سنده
هولاندانک اسیا مستملکاننده بولتان بعض انکلیر تاجر-
لرینک میدان تجارتدن بر رقیب اکیسیدلر بکندن دولانی
اظهار سرور ایتدکلیغی وقعه به شاهد اولان بعض
آلمان ضابطلرندن دریمش ایدم .

ایشته انکلیر ذهنیتی ، ایشته انکلیر دوستلنی !.

فرانسه ایچون بو محاربه دن قطعاً برأستفاده یوقدر .
فرض محال اوله رق، محاربه بزم عدم موفقیت مزله نتیجه لسه
بیله فرانسه کندیسینی انکلین تأثیر ونفوذندن قورتاره من .
قطعاً امید واعتقاد ایستدیکمز وجهله ، بزم غلبه من حالده
ایسه حزبک بالجله آلام ومصائبی تحمل ایتماسی ایچون
خصم لرینک مرحمت و رأفتنه التجایه مجبور قاله جقدر .

•••

آوروپایه ، شمدی به قدر لاقول اون میلیون نفوسه
مال اولان ، بوجدال عظیمک دهانه قدر دوام ایده جکی
کسدریله من ایسه دهه حالده خصم لرینک اظهار ایستدکری
تلاشه نظر آقوه تحمیله لرینک بک زیاده آزالدینی اکلایشیور .
محاربه نکه دهها بدایتلرنده ایثالیاهانکی طرفه داخل اولورسه
حربک او طرفک منفعتنه نتیجه له جکی ادعا ایدلش ایدی .
ایثالیای بزم غلبه مزه محاربه به داخل اولدی . آره دن ایکی
سنه کچدی . یسنه حرب نتیجه لشدی . ایلك بهارده
رومانیانک دخولی آوستریانک حیات سناسیه سنه خاتمه
چکه جکی ظن ایدلشیدی . رومانیا اعلان حرب ایتمدی .
ملکتی استیلا ایلادی ، حربک روشی دکشمدی . اتفاق
مربعک مختلف حرب صحنه لرنده دائماً کوستر مکده اولدینی
تفوق و رجحان تناقص ایتمدی .
تحت البحر محاربه سنک تأثیری دشمنلرک تخمینلرندن

يك فضله در. اساساً تحت البحر لرك بحادی، دو تمانك اهمینى
تماماً اسقاط دكسه بيله يك زباده تنقیص ایتمشدر. شو حالده
انكلتره نك دو تمانك قوته استناداً دنیا به حاكم اولمق ادعاسه
ابدیاً وداع ایتمشى لازم كلیر. انكلتره آلمانیانى آج براقه ورق
صلحه مجبور ایده جكنی دها بدایت حریده سویلش ایدی .
حالبو كه ایوم كندیسی آجلق تهللكه سنه معروض بولمقده در.
نالاده سویلندیكى وجهله آلمانیاك محتساج اولدینى مواد
غذائیه نك یالكز بر خمسنی خارجدن ادخال مجبوریتنه
اولدینى حالده انكلتره درت خمسنی یعنی یوزده سكسانى
خارجدن كتر تمك مجبوریتنه در. بو یوزده سكسانك نصفی
كلوب ده دیکر. نصفی تحت البحر سببیه كلزسه انكلتره
احتیاجات غذائیه سی یوزده قرق درجه ده آزالمش اولور. نقلیه
سفاتندن الك مهم بر قسمك احتیاجات عسكریه به تخصیص
ایدلش اولسنه ویالكز ایكى آید انكلتره سفائن تجاره سندن
یوزده اون بدیسك غرق ایدلسنه نظراً انكلتره ادخالاتك
دها شیمیدن لا اقل ربع بلكه نك درجه سنده تنزل
ایتدیكى تسلیم ایدلك لازم كلیر . بوتزل انكلتر حكومت
آدملرینك وغز تهلرینك متلاشیانه لساندن ده اكلا شلمقده در.
انكلتره تجارت ناظری (استانله ی) ایراد ایتدیكى بر نطقده
دیمشدر كه : تحت البحر تهللكه سی وخیم اولوب حربك
نتیجه سی اوزرنده مهم برزول اوینا به جقدر . هر كسك

بالخاصه اكمك خصوصنده صوك درجه اقتصاده رعایت
ایتمی لازمدر. (لورد برسفورت) ایسه، عوام قماره سنده
و مملکت حقیقی بیلمیدر. زیرا مملکتک بردنبره اسبابی
آکلامدیفی حاله وثیقه اصولی ایله ما کولات توزیعی
مجبوریتنده قالمی بر چوق مشکلات تولید ایذه بیلور ،
دیور .

لورد (ده وینپورت) دخی : اكمك صرفیاتی کندی
اختیاریه تحدید ایلمی ایچون حکومت طرفندن اجرا
اولتان تشبثلرک یک آز موفقیت بخش اولدیندن اگر
کله جک محصولک ادرا کنه قدر محاربه ده نسیات ایلمک
ایسته نیلیورسه اكمك وما کولات سائرته ک اداره لی صورتده
صرفی خصوصنک بتون انکلیملتنجه وظیفه عدایدلمی لازم
کله جکنی وانکلترده بهر نفوسه هفته ده اعظمی اوله رق
آنحقی درت لیبره اكمك ویریه بیله جکنی و بو مقدارک
ایوم آلمانیا ده ویریلن مقداره معادل اولدیغنی بیان
ایتمشدر .

ده یلی تلغراف غزته سی لورد (ده وینپورت) ک بو
سوزلرینه اعتراض ایدرک ، آدم باشنه اعظمی اوله رق
درت لیبره دکل آنحقی اوچ لیبره اكمك ویریه بیله جکنی
و بو مقدارک ایوم آلمانیا ده ویریلن مقداره نظراً بوزده
یکرمی بش نقصان اولدیغنی بیان ایدیور .

آچلق محاربه سنك موجدى انكليز لردر. اوچ سنه دنبرى
آلمانيايى آچ راقه جقلىرى ادعا ايتدكارى حالده برشيته موفق
اوله مديبلر. آلمانلر ايسه اوچ آي ده انكليز لرى صورت
جديه ده آچ قالمق نهلكه سنه معروض راقديبلر. مفرط مليتپرور
انكليز غزته لرندن (جون بول) غزته سي: « قادي نلر شكاي
ايديبورلر. چونكه چو جقلىرىك آچلىنى كنديليرنى نوميدى به
سوق ايديبور. آچلق انكلتره به كله بيله جك فلا كتارك
الك نخبى در » ديه فرياد ايديبور. انكلتره قازدينى قويويه
كنديسى دوشبوركه بونى او قويودن چيقاره جق هيچ بر
قوت يوقدر.

آچلقدن اولدير مه حربى مرتبلك علمنه چورلدى.
يعنى آلمانيا ايله انكلتره بو خصوصه تبديل موقع ايتديبلر.
انكلتره آلمانيايى آچ راقه رق صلحه مجبور ايتك ايستوردى
اوچ سنه ده مقصدينه نائل اوله مدي. بزم طرفدن ايسه
اوچ آي ده انكلتره زمامداراتى بودرجه تلاشه دوشيره جك
قدر موفقيت حاصل اولمشدر.

هيچ بر شخص ويا مات يالكز كندى قوتيله امالنه
مطيع ايديه بيله جكنه قانع اولدينى بر شخص ويا قوم ايجون
خارجدن معاونت طلب ايتمز. بو كيفيت الك بديهي حقايق
منطقيه دندر. حالبوكه حريك بدايت دنبرى ائتلافيون كشكول
بدست تضرع اوله رق دنيا نك هر بر طرفندن معاونت

طلب ایدیورلر. وقتیه بزه وبلغارستانه ایدیلن تملقلردن صرفنظر ایستالیانلره رومانیا لیره نه قدر چوق مواعیدده بولسدیغنی هرکس بیلیر. اشتلافیون جینی بیله علیهمزه چویردیلمر. یونانستان جبراً حربه صوقق ایچون اجرا ایدیلان اضمیفات و تحریکات مهادیه و اخیراً قرال قسطنطینک ترک سلطنته مجبور ایدلمسی بشریتی الی الابد اوتاندیره حق درجهده مغایر اخلاق و وجداندر. بنجه بحاربه به یکی بر قومک دخولی خصملمزک صنف و چاره سز لکلرینه یکی بر دلیل تشکیل ایتمکدن بشقه بر تأثیری موجب اولمز. بو ادعا، اک بحرانی زمانلرده حربه داخل اولان و میلیونلرجه و یوز بیکلرجه عسکری میدان حربه سوق ایدن ملتک بو مداخله لرندن بر تأثیر حاصل اولماش اولماسیله ثابتدر.

آمریقانک حربه مداخله سی ده بیوک بر تأثیر حاصل ایتمه چکدر.

چونکه بز یعنی اتفاق مریع حق جاتمزی مدافعه ایدیورلر. دیکری ایسه ترقیات بشریه مانع اولمق، کین ملیتی تطمین، امال استیلاجویانه لرینی استحصال ایتمک مقصدیه حرب ایدیورلر. چونکه بز حقتمزی مدافعه ایتمکی بیلدیکمز قدر وطنمز ایچون اولمکی ده بیلدیکمزی حربک هر صفحه سنده فعلاً اثبات ایلدک.

بو کونه قدر مختلف حرب صفجه لرنده وقوعه کلن

مجادلات اتفاق مربع ارکانک تاریخ میلرنده الك شانلی،
الك شرفلی صحیفه لری اشغال ایده جکدر .

•••

اعتراف ایدملی درکه: آلمانلر، بودرجه شانلی موققیاته
مظهریتلرینی، قدرت و مهارت عسکریه لری قدره، ملنک
سینه سنده مندیج حس فدا کاری به، هر فردک قانونه اطاعت
مطلقه سنه و تشکیلاتلرنده کی انتظامه و با خصوص قادینلرینک
علویت فدا کارلقلرینه مد بوندرلر .

آلمان تشکیلاتنک انتظامی خیر بخش عقولدر . آلمانیا
بو تشکیلاتی سایه سنده هر نقصانی ا کمال ایدیور . هر درلو
محرومته تحمل ایده بیلیور .

•••

بو حرب بز عرق محاربه سی عد اولته بیلیور . یعنی
آوروپاده جرمان و تورک عرقته منسوب اولان انسانلرله
انفلساقسون، اسلاو و لایتلرک مجادله سی عد ایدیور .
آوستریاده کی جزئی مقدار اسلاو و ایتالیان، آوستریا
اداره سنده کندیلرینی پک مسعود و بختیار عد ایتدکرلرندن
وطنلرینی دیگر وطنداشلمری کبی فدا کارلقله محافظه به
چالیشیورلر . بلغارلر ایسه عن اصل تورک نسلنه منسوب
اولدقلرندن انسانلرنده کی مناسبتنه رغماً اسلاودن زیاده

تور کدر لر. شو حالده بوتون دنیا تور کدر له جرمنلر علینه
قیام ایتمش دیمکدر .

بو مجادله اوچ سنه در دوام ایدیور . اوچ سنه ،
اون سنه ، اوتوز سنه ده! دوام ایتمهینه مغلوب اولیه جفزه .
باخصوص آلمان قادینلرینک ارککدر قدر عالی اولان
فداکار لقلری ظفر آتینک اک بو یوک عامللرندن بری
و بلکه برنجیسی اوله حقدر .

بن کنج لکمه ده آلمان قادینلرینک اوصاف برکزیده .
لرینک تقدیر کاری ایدم . بو حس تقدیر سنه دن سنه یه
آرتدی . صوک سیاحتیم بو جنس لطیفه فارشی پک بو یوک
حرمت و تعظیم حسلرینده تولید ایتمدی .

بن ، اوندی چو چوقلرینک تربیه سیله اشتغال مجبوریتده
اولدینی حالده هر بده بولنان زوجنک ، قارده شنک یرینه
فابریقه لره کپروب مهمات اعمال ایدن شغندوفر بوللرینی
تعمیر ایله اوغراشان ، تجارتخانه لرده ، صنایع خانه لرده ،
اوتلارده چالیشان و بومساعی مدیده دن دولایی اغزنندن
برکله شکایت ایشیدیلیمان آلمان قادینلرینی تقدیس و نجیل
ایدرم . برلوقانطه یه یدرسکز ، سزی قارشولیان ، برکوسترن
یک لیسته سنی و یرن ، اصهار لادیقکز یمنکی کتیره ن برقادیندر
و تأمین ایدرم که ، بو وظیفه سنی ارککدر دن ده زیاد
دقت و انتظامله کورر . تراموا یه بیترسکز قوندوق تور لر ،

همان عموماً ، ما کینستلر اکثریتله قادیندر . اوتوموسیللرک
شوفورلری ده قسماً قادیندر . برلینک بویوک اومینوجوسلرنده
عربه جیلقی ایدنلرینه قادیندر . برآلتی تراموایلری مستخدمینی ،
مکتوب موزعلری ، تنظیمات عملیه سی ، دمیر یولی و ترا .
موای خطلرینک تعمیر جیلری ده قادیندر . دواثر رسمیه ده
خدمت کتابت همان قادینلره منحصر کیدر . بن حیاتی
قزاق ایچون بو درجه جهد ایدن چالیشان شو لطف
مخلوقاتی منسوب اولدقلری ملنک شرفی ، شانی ، زینتی
عد ایده رم . کنچی ، اختیاری ، فقیری ، غنیسی ، ارککی
قادینی ، عین مقصدک استحصالی ایچون عینی صورته ، عین
فداکارلقه چالیشان بر ملت ایچون مغلوبیت بو قدر . بناء
علیه آلمانیا مغلوب ایدیله من . آلمانیا مغلوب ایدیلدکجه
آلمانلرک اترینه اقتفاء ایدرک انلر کچی فداکارلق اظهار
ایدن متفقلری ده مغلوب ایدیله من .

•••

آلمانیا ایله مناسبتمز یالکز حرب زمانه منحصر
دکلدر . عین مقصد ایچون دو کله رک بکدی کیرینه قاریشمش
اولان ترک و آلمان قانلرینی تفریق نصل ممکن دکلسه
متفقلری آتیآده بر بردن تبعید قابل اولیه چقدر .
ذاتاً هر برینک منافع مخصوصه سی ، بکدی کیرندن استفاده به
سوق ایدر . محاربه نک ختامنده مناسبات بین الاقوامک اسکیمی

قدر صمیمتله همان تأسس ایده چکنه احتمال ویرمک
خطلار . محاربه اقتصادیك باخصوص انکلتزه و آمریکا
ایله آلمانیا آره سنده صلحدن سوکرده سنه لرجه دوام
ایده چکی شپه سز کیدر . شو حالده آلمان فابریقه لری
مواد ابتدائیه بولق ایچون بزّه مراجعتله مصردن
و آمریکا دن جلب ایدمه مدکلری پاموق ، کتن کچی شیرلی
بزده آرامغه مجبور اوله چکلدر . میلیار لرجه دوئم
قابل زراعت اراضی به مالک اولان ممالک عثمانیه ایسه
قول قوتنک ، سرمایه نك ، مراکز استهلاکيه نك
وقوف و تجربه علمیه نك فقدانی جهتله شیمدی به قدر
بو اراضی سندن استفاده ایدمه میوردی . آلمان متفکر مزك
همت و معاونتله قلت نفوسدن متولد محاذیر زراعت
ماکنه لرله دفع اولنور . امین وفائده لی بر صورتله نمدار
اوله جفته قناعت ایدیلدیکی حالده سرمایه ده کلیر . وقوف
و تجربه علمیه ارباب تشبثله معاً داخل اولور . مراکز
استهلاکيه ایسه حاضر در . بناء علیه شمدی به قدر هیچ
بر استفاده تأمین ایتیمه رك معطل قالان اراضی مملکتك
رفاه و ثروتنه خادم اولور .

بزّه بو خصوص ده آلمانیا ایله عین وضعیتده بز . یعنی
آلمانیا بز مه مواد ابتدائیه مزه ، معادن مزه ، محصولات زراعیه .
مزه نه درجه محتاج ایسه بزده آلمانیا نك نقدی ، علمی

سرمایه‌سنة ، تجربه‌سنة ، ماکنه‌لرینه او قدر محتاجز . بز
آلمانیادن ندرجه استفاده ایده‌جک ایسه‌ک آلمانیاده زدن
عین مرتبه مستفید اوله‌جق یعنی استفاده‌ده توازن حاصل
اوله‌جقدر .

ایشته منفقمز ایله مناسبات آتیة اقتصادی‌منزی
تأمین ایده‌جک شی بوتوازن مسئله‌سیدر . هر نوع تشبثات
اقتصادی‌دن طرفین سسی و سرمایه‌لری نسبتده مستفید
اولیدرئر .

آلمانلر مالک عثمانی‌دهه آتیاً وقوع بوله‌جق تشبثات
اقتصادی‌لرنده بو مملکتک صاحبی اولان ترکله بر حصه
منفعت تأمین ایچرلسه تشبثلرنده موفق اوله‌منزلر .
هر تشبثلرینه ترکی‌ده قاریشد بر مق‌کندی منفعللری
ایجابندئر .

زشمندی به قدرهانکی اجبی‌ایله معامله‌به کیریشمش
ایسه‌ک همان‌جمله‌سنده از جوق آلدایلمش زدر . بناءً علیه اجانبه
بر آرز اعتمادسز ، زده دوچار تزلزل اولان بو اعتماد آنجق
مناسبات اقتصادی‌دهه بوله‌جق ملثلرک کوستره‌جکلری طوق
کوزلیلک ، وحقشناسلق ایله ، بزى‌کندی تشبثلرینه اشتراک
ابتدی‌رمکه ، حقیر کور مملکه ، حقوق متساوی‌به لایق و مالک
اولدیغمنزی قولاً و فعلاً تسلیم ایتمکه ممکندر .

حالبو که بعض آلمانلرک بود قاقه لایقيله رعایت ایتمدکلری
تأسفله کوربیورم . بر مثال اراشه ایدهیم :
بر ترک ، پک مهم بر تشبث اقتصادی ایچون تقریباً
بر سنه قدر چالیشهرق تشبثی خیلی ایلرولتمش ، حکومت
سنه نك معاوتنی تأمین ایلمش ، نهایت آلمان سرمایه سیله
بر شرکت تشکیاته موفق اولمش ایدی .

شوخدمته مقابل شرکتک کار صافیسندن یوزده بش
حصه جمع طلب ایتمدیکی حالده طلب واقع استکثار اولنهرق
اوج آی اول خبر ویرمک شرطیله شرکتدن قطع علاقه
ایده بیله چکنی شرکتک ده کذا اوج آی اول خبر ویرمک
شرطیله کندنی خدمتدن صرف نظر ایده بیله چکنی کندیسنه
سویلدیلر یعنی بو آدم بر سنه لك مساعینسه مقابل شخصی
ایچون هیچ برشی تأمین ایتمش اولیه جق ، بوتون منافع
شرکتک النده قاله جق ، شرکت بوکون تعیین ایتمدیکی بر
مأمور کبی دیله دیکی زمان کندیسنی چیقاره بیله چک . .
آلمانیا ارباب تشبثک عموماً بو فککرده بولندکلری
قطعیاً امید ایتم .

برده بوراده تشبثات اقتصادیده بولنه جق ذواتک
باشلايه جقلری ایشک هر جهنتی لایقيله ذوشونهرک قطعاً
قرار ویردکلدن صوکره باشلاملری لازمدر .
بر ایشه باشلانیرده آردهه اسباب جدیده مانه

اولدن ترك ايديليز ايسه تشنات آتیه ایچون عدم اعتدال
حصوله سببت وریلیز .

۵ یعنی متشکلرک جدی و تشنلرنی میدانه چقاره بیله جک
وسائط فیه و تقدیه یه مالک اوللری لازمدر .

۶ بر بحق سنه اول بوراده بر آلمانه مصادف اولمشدم .
بکا ثروت بی نهایت سندن ، آلمانیاک بویوک سرمایه دارلری
آره سنده پک چوق دوستلری اولدیغندن وسأره دن بحث
ایدرك برابرجه ایش کورمکی تکلیف ایتدی . یالکیز
شخصی ایچون بهرا پالاسده اوچ او طه اشغال ایدن ،
بیکگرجه لیرالقی مبیاعانده بولان ، آناطولی یه بر کوچک
سیاحت ایچون خصوصی بر واغون طوتان بو ذاتک
کوستردیکی اوضاعه باقهرق کندیسینی جدا ارباب ثروت
واققداردن ظن ایتش ایدم .

مؤخرأ بو آدمک آلمانیاک پک ناموسلی سرمایه -
دارانندن بر ذاتک آبلقلی بر مأموری اولدیغنی و بوراده کی
مصارفی کندیسینی استخدام ایدن ذات طرفندن آیریجه
۷ آسویه ایدلدیکی ایچون بو درجه مصرف اختیارندن
چکینمديکینی و مبیاعه ایتدیکی شیلرک کندی حسابنه دکل
۸ اقتدیسینی حسابنه آلتدیغنی و تشنات ایتدیکی شیلردن بر
قسمک او ذاتک تنسینه بیله اقتران ایتدیکنی او کردیم .
بو آلدایش نیم ایچون بر تجربه اولدی .

بناءً عليه برابر چالیشیق ایستدکوری ذوانک هر حالئی
اولجه لایقيله تحقیق ایتملرینی و طنداشریه نوصیه ایدرم .
آلمانلر ، « قازان و قازاندیر » دستور تجارینه رعایت
ایلدکوری حالده بو عملکتدن بک چوق استفاده ایدرلر
و مملکتده بک چوق استفاده ایتدیرلر . عکسی حالده ،
یعنی استفاده نک عموماً کندیلرینه حصری ایسته نیلور
ایسه عدم اعتماد و عدم ممنونیت حسارندن بشقه بر حس
تولیدی قابل دکلدر .

آلمانلر مملکتتمزه کللی وقوف و سرمایهلرینه
برابر کتیرملی . منابع ثروتتمزی آچلی ، فقط اومنابعک
حاصلاتی تماماً کندیلرینه حصر ایتمه می ، بزه ده
مهمجه بر حصه براقیلدرلر . یعنی بزنی آباقلی مأمور
ویا خدمتکار دکل شریک و منفعتدار عدایتیلدرلر . آنحق
بویله یابارلر ایسه مملکتتمزده هر خصوصده مظهرتسهیلات
و معاونت اولورلر ، و متقابل منفعت اوزرینه تأییس ایدن
مشارکت ایکی ملت آرنسندکي روابط صمیمیتی ده از یاده
تشیید ایدر و طرفینک استفاده لری ده از یاده اولور .
بزه بر ضرب مثل واددر : (تورک بر پیره ایچون
بر بورغان یا قار) دیرلر . اصل مهارت اقتصادی بزه بورغانی
یا قدر ماقده در . واقفا بو حالده بزورغاندن محروم نایلرز .
فقط منافعتندن ده ارباب تشبث محروم قالیر .

کرك بز و كرك آلمانلر ااره مزده كي روابط اتفاسق
وصميقي دهها زياده تقويه امنيہ سينده يز . هر كون
كوريلان تظاهرات بوه تقابل ارزونك اك بويوك دليلدير .
دواثر رسبه مزه تعين اولسان المان متخصمين
ومشاوري، دارالفنون معلمري، بورادن المانيايه كوندريلان
پوزلرجه طلبه وباخصوص ايكي ملتك محبت متقابله لرندن
تولد ايدن « دوستلق يوردي » بو امنيہ نك حصوله پك
مؤثر برر عاملدر . بو عواملك تاثيراتنك تحففت ايتامسي
ايچون المان اوباب تشبثك هر تشبثلرنده بو مملكت اولادينه
بر حصه منفعت واشتراك تايمين ايتلمري لازمدر .

المانلرك بو مملكت حقنده امال خفيه سياسي لري بو قدر
واوله ماز . چونكه اولو موقع جغرافيمز المانلرده بويله بر
امل سياسي حصوله مانعدر . المانياك مملكتتمزي استيلا
ايچون بر قاچ مملكتي چيكنه ريك كجسي ايجاب ايدركه
شوعصرده بويله بر تشبث قابل تصور دكلدر . المانياك
بجر سفيد ساحلنده اس الحركه سي اولديني ايچون بجرأ
بر تجاوزده موضوع بحث اوله ماز . بالعكس المانيا شو
مچاربه ده مظاهرت واقفاقزردن ايتديكي استفاديهي دائما
تخطر ايدنه جك هر احتياج زماننده يه استفاده ايتيمك
ايسنه جكدر .

هر شخص کبی هر حکومت ده دوستک، منفک قوتلی
وزنکین اولسنی ایستر. چونکه منفعی بونی ایجاب ایدر.
بناءً علیه بزم قوتلی و کندی مقدر آنزه بالذات حاکم بر
هیئت اجتماعیه حالده یشامه مزه، المانیانک منافع مخصوصه سی
ایجابنددر .

المانلر بواجبابی حقیقه تقدیر ایتمشلددر . و قوتلی بر
ترکیا ، کورمک ارزوسی المانیا ایچون عمومی برارزوددر.
بن، سیاساده حسیات اولدیفته بالجمله معاملات سیاسیه نیک
منفعت اوزرینه مؤسس اولدیفته قانعم . خصوصیه بر
ملک ، کندی منافع حیاتیه سی ایجاب ایتمدمدکجه دیگر
برملت ایچون قان دوکیه جکسی بیلیرم .

بوجهته مادام که ترکیانک قوتلی اولسی المانیانک
منافع حیاتیه سی ایجابنددر مادام که بز بوجهاربه ده
کوستردیکمز حماست و بسالت وزندکی اناه قوتلی اولدیغمزی
دها زیاده قرتلی اوله بیه جکمزى انبات ایتمک. شو حالده
متفقل مزک انباده بزمله ادامسه و تقویه مناسبانی ارزو
وترقیات اقتصادیه مزه معاونت ایملری طیه میدر. شو حقایقه
بناءً المانلره اعتماد سزک کوسترلمه رک تشبیلر نی تسهیل
ایله برابر بوتشباته اشتراکه یول بولمه چالیشمق منفعت
مخصوصه مزه موافق اولور.

خلاصه المانلرک ، فرانسرلر ، انگلیزلر و ایسالیانلر

وروسلو کبی مملکتوں کے بعض اقسامی حقہ اعمال مخصوصہ
بسلمد کلرینہ امین اولہ زرق انلرک ساحۃ اقتصادیانہ کی تجربہ
ومہارتوں نڈن استفادہ بہ مسارعت ایتلیز و المانیہ ارباب
تشیہی دہ بالمقابلہ بزم بواسفادہ مزی تسہیل ایتلیدر لر .
ایکی طرف دن کو ستریلہ چک امنیت و اعتماد متقابل
ہر ایکی طرف کدہ استفادہ سنی واردهہ تأسسن ایدن
مناسبات مسیہیک دہا زیادہ تقویہ سی انتاج ایدہ

Ek 2. Almanca Metin

Meine Reise - Eindruecke in Deutschland.

VON

MEHMED DSCHELAL BEY

Früherem Minister des Innern und
Landwirtschaftsminister

Prels : 2 Mark

KONSTANTINOPEL

Kaiserliche Staatsdruckerei "Anstalt"

1917

Meine Reise-Eindrücke

IN DEUTSCHLAND

Vor sieben, acht Monaten bin ich nach Deutschland gefahren und habe mich in Berlin 40—50 Tage aufgehalten. Meine Geschäfte haben mich auch jetzt wieder dorthin geführt. Ich habe wiederum einige Tage in der Hauptstadt dieser grossen Nation verbracht. Ich möchte hier meine Reise-Eindrücke beschreiben, sowie die Schlüsse, die ich daraus gefolgert habe, auseinandersetzen.

Als ich vor 33 Jahren, als junger Student, nach Deutschland ging, um meine Studien zu vollenden, besass ich über Deutschland nur die Kenntnisse, die man aus den türkischen Büchern schöpfen konnte. Die Studienzeit, die ich dort zubrachte, hat mich jedoch mit Land und Leuten vertraut gemacht. Seit der Zeit ist es für mich eine fixe Idee geworden, an der Ausbeutung im grossen Stile der reichen wissenschaftlichen Quellen Deutschlands zu Gunsten meines Vaterlandes zu arbeiten. So habe ich für einige Werke, die ich verfasst habe, ausschliesslich deutsche Nachschlage-Bücher benutzt. Meine Vorlesungen an höheren und mittleren Schulen sind im Grunde deutschen wissenschaftlichen Quellen entlehnt worden.

Die Ueberzeugung, dass wir von Deutschland am meisten profitieren können, hat sich, vor 30 Jahren schon, bei mir eingewurzelt. Deshalb habe ich seit der Zeit an einer Annäherung meines Volkes an Deutschland unaufhörlich gearbeitet. Obgleich die französische Sprache bei uns am meisten verbreitet ist, habe ich alle meine Kinder als erste fremde Sprache die deutsche lernen lassen und habe sie alle in ihren jungen Jahren deutschen Erzieherinnen anvertraut. Selbstverständlich konnte ich damals nicht ahnen, dass eine Zeit kommen würde, da wir mit Deutschland durch sehr starke Bande verknüpft sein, dass wir in eine enge Waffenbrüderschaft mit ihm eintreten, dass wir für die Deutschen unser Blut und dass die Deutschen dagegen ihr Blut für uns auf den Schlachtfeldern vergiessen würden. Allein es herrschte damals schon bei mir die feste Ueberzeugung, dass die Entwicklung unseres Landes eine Anlehnung an die deutsche Wissenschaft gebieterisch fordere, dass Deutschland schliesslich einen grossen Einfluss auf unser späteres Schicksal ausüben werde.

Der ungeheure Weltkrieg, der als eine Folge des Balkankrieges aufzufassen ist, hat die Türkei an Deutschland und Oesterreich-Ungarn angeschlossen. Unsere Lebensinteressen erforderten dieses Bündnis. Bei den russischen Eroberungsgelüsten auf Konstantinopel und die Dardanellen, den Ansprüchen Frankreichs auf Syrien, den Plänen Englands in Mesopotamien und Arabien, und beson-

ders nach dem unritterlichen Angriffe Italiens auf Tripolitanien, der unser letztes Band mit Afrika zerschnitten hat, konnten wir unmöglich auf die Seite der Entente treten. Hätten wir einen solchen Schritt getan, so wäre unsere Lage derjenigen eines Lammes zu vergleichen, das sich in die Tatzen nicht eines, sondern vieler Raubtiere hineingerettet hätte. Hätten wir die Neutralität gewählt, so wäre unsere Lage zweifellos schlimmer als die jetzige Griechenlands geworden. Infolgedessen war es für uns unbedingt notwendig, in die Bruders-Rechte einzuschlagen, die uns Deutschland entgegenstreckte. Zweifellos ist der Dienst, den die Regierung dem Vaterlande erwiesen hat, als sie in dem Augenblicke der höchsten Not an der Seite Deutschlands und Oesterreich-Ungarns in den Weltkrieg eintrat, nicht hoch genug einzuschätzen.

Es ist möglich, dass dieser mörderische und nie dagewesene Krieg der letzte ist, der von der Menschheit geführt wird. Es ist wahrscheinlich, dass die Lust am Blutvergiessen, die den Menschen innewohnt, durch dieses Würgen, das bis jetzt Millionen von Opfern gefordert hat, endlich gedämpft wird und dass die späteren Nachkommen der gemordeten Millionen Mittel und Wege aussinnen, um dem Schicksale ihrer Väter zu entgehen. Auf jeden Fall ist es ganz klar, dass dieser Krieg über kurz oder lang ein Ende nehmen muss. Das Endresultat dieses Ringens wird das zukünftige Schicksal der Kriegfüh-

den und sogar der Nicht-Kriegführenden bedingen. Damit dieses Endresultat für uns günstig ausfallen soll, muss nicht allein die Armee, sondern das ganze Volk, und zwar so wie das deutsche Volk den Bedürfnissen des Krieges entsprechend durchhalten.

••

Meine zwei Reisen nach Deutschland fallen beide in die Tage, da, unter dem Einflusse der Umgebung, mein Vertrauen auf den siegreichen Ausgang des Krieges zu wanken anfing. Dies will heissen, dass ich ein wenig Pessimist war, als ich hinfuhr. Meine Rückreise hat jedes Mal unter dem Zeichen des grössten Optimismus stattgefunden. Man braucht nur zu sehen, mit welcher unerschütterlichen Energie das ganze deutsche Volk arbeitet, um einzusehen, dass eine solche Nation nie besiegt werden kann.

Die Ursachen der deutschen Erfolge in diesem Kriege sind nicht allein in der militärischen Tüchtigkeit zu suchen. Sie haben ihre tiefgehenden Wurzeln in der geordneten Wirtschaft, in der bedingungslosen Achtung der ganzen Nation vor den Verordnungen und Gesetzen, in der allgemeinen Erkenntnis des Einsatzes in diesem Kriege, sowie den Pflichten, die er einem Jeden auferlegt, und besonders in der Pflichterfüllung der Frauen, die ohne auf die Opfer und Entbehrungen zu achten, die dieser Krieg mit sich bringt, alle die Stellen, die bis jetzt von Män-

nern ausgefüllt wurden, in vorzüglicher Weise versehen haben. Die schrecklichste von all den schrecklichen Waffen, über welche die Entente gegen uns verfügt, war vielleicht die Drohung, dass sie uns, und besonders Deutschland, aushungern wollte. Da sie die Meere beherrschte, konnte Deutschland, — so hoffte die Entente, — seinen Bedarf aus dem Auslande nicht beziehen und musste daher verhungern oder sich auf Gnade und Ungnade den Feinden ergeben. Deutschland muss mehr als ein Fünftel seiner Kornbedürfnisse aus dem Auslande einführen. Seine Einfuhr an Fleisch, Butter, Eiern, usw. ist gleichfalls sehr bedeutend. Laut der Berechnung unserer Feinde würde Deutschland — da es die ihm notwendigsten Nahrungsmittel nicht mehr einführen konnte — ein Fünftel seiner Bedürfnisse nicht mehr befriedigen können, oder, mit anderen Worten ausgedrückt, 20 - 25 % seiner Bevölkerung müssten Hunger leiden. Eine Macht, deren Bevölkerung zu einem Viertel durch den Hunger gepeinigt wird, kann unmöglich einen Krieg fortsetzen und müsste schliesslich die Bedingungen, die ihr von den Feinden diktiert würden, annehmen.

Diese Berechnung war die unserer Feinde im Allgemeinen und besonders die Englands, das als Anstifter und Organisator dieses Weltkrieges zu betrachten ist. Und wären die wirtschaftliche Ordnung, die Vaterlandsliebe, der Opfermut und die Geduld des deutschen Volkes nicht so be-

wunderungswürdig gross gewesen, so hätte beinahe diese Berechnung sich bewahrheitet. Allein die Deutschen hatten die Gefahr im Voraus gesehen und ihre Massregeln danach getroffen. Dank dieser Voraussicht ist es möglich geworden, dass Deutschland noch lange Jahre kämpfen kann, ohne dem Hunger ausgesetzt zu sein.

In Deutschland sind alle Nahrungs- und Bekleidungsmittel dem Kartensystem unterworfen. Keiner kann ohne Karte etwas kaufen oder verkaufen. Nach deutscher Ansicht sind die Nahrungsmittel Gemeingut der ganzen Nation und müssen in gleichen Quantitäten unter alle Staatsangehörigen zur Verteilung gelangen. Keiner hat das Recht, durch Geldopfer sich Fleisch und Brot in grösserem Quantum als seine Mitbürger zu verschaffen. Ganz Deutschland muss sich unter diese Regel beugen, und jeder hat sich mit seinem Anteil zufrieden zu geben. In dieser Weise kann der Arme wie der Reiche sich Nahrung verschaffen. Es ist selbstverständlich, dass man sich - in einem Lande, wo ein Fünftel der Nahrungsmittel fehlt - nicht voll essen kann und dass man mit allen Dingen grösste Sparsamkeit walten lassen muss.

Da die Deutschen, was Sparsamkeit anbelangt, der ganzen Welt mit dem Beispiel vorangehen könnten, ist dieser Zwang bei ihrem natürlichen Hang zur Sparsamkeit für sie nicht sehr hart zu ertragen.

Sofort nach dem Ausbruche des Krieges

hatte die Reichsregierung den Fehlbetrag an Fleisch und Brot festgestellt und die Ration für Tag und Kopf nach den vorhandenen Vorräten bestimmt. Kurz darauf wurde der Fleischgenuss für zwei Tage in der Woche verboten. Wäre die Ernte im Jahr 1915, gegen jede Erwartung, nicht so schlecht ausgefallen, so wäre das Bedürfnis nach Brotgetreide nicht so fühlbar gewesen. Trotzdem haben die Deutschen, während der grossen Not, auf Mittel gesonnen, diese Not zu lindern und erträglich zu machen.

Allerdings mussten die tellergrossen Beefsteaks und Koteletts von den deutschen Tischen verschwinden. Ebenso mussten die Deutschen mit ihrer alten Gewohnheit brechen, vor dem Mittagessen womöglich zwei Frühstücke, zwischen dem Mittag- und dem Abendessen ein Vesperbrot und nach dem Abendbrot manchmal noch einen kleinen Imbiss einzunehmen. Heute können die Deutschen die früheren überreichlichen Mahlzeiten nicht mehr einnehmen. Sie können sich nicht ganz satt essen, aber sie hungern auch nicht. Wie es in einem Hadis unseres Korans befohlen wird, stehen sie vom Tische auf, bevor das Gefühl des Hungers vollkommen beseitigt ist. Sie nehmen jedoch genug Nahrungsmittel ein, um das Leben und die Kräfte zu unterhalten.

Als die Aerzte den allzugrossen Fleischgenuss untersagten, wollte sich niemand an diese Verordnung halten. Der heutige Krieg hat die Deutschen gezwungen, die ärztliche Anweisung zu befolgen,

und damit eine hygienische Lebensweise anzunehmen. Selbst wenn der Krieg noch zehn Jahre dauern sollte, werden die Deutschen nicht verhungern, sondern womöglich noch mehr Nahrungsmittel als heute aufsparen, um den Krieg mit Erfolg fortsetzen zu können. Genügsamkeit ist der philosophische Grundsatz, der von allen Deutschen heute befolgt wird.

Deutschland war früher das Land, das am meisten Zucker produzierte und exportierte. Heute ist es unmöglich, in irgend einem Hotel, Restaurant oder Kaffeehause ein Gramm Zucker zu finden. Dagegen gibt es in unserem Lande keine Zuckerfabrik; trotzdem findet man bei uns, allerdings zu hohem Preise, ein gewisses Quantum von diesem Artikel, und die Regierung bemüht sich nach Möglichkeit Zucker an die Bevölkerung zu verteilen. Wenn man bedenkt, dass der grösste Teil dieses zur Verteilung kommenden Zuckers aus Deutschland stammt, und dass dieser Staat die Ausfuhr dieses Artikels nach der Türkei erlaubt, so wird man sich davon überzeugen, dass Deutschland seinem Verbündeten ein Nahrungsmittel gewährt, das es seinem eigenen Volke vorenthält.

Der Zuckermangel in Deutschland hat vier Ursachen :

- 1) Ein bedeutender Teil des Zuckervorrates wurde im ersten Kriegsjahre verfrachtet.
- 2) Ein Teil der Zuckerfabriken ist mit der Herstellung von Munition und Kriegsmaterial beschäftigt.

3) Ein bedeutender Teil der früher mit Zuckerrüben bestellten Ländereien ist mit Getreide besät worden.

4) Der Zucker wird auf chemischem Wege in Nitroglycerin verwandelt und zur Herstellung von Explosiv-Stoffen verwendet.

Und so kommt es, dass der Deutsche, der sich daran gewöhnt hatte, Zucker zum Preise von 50-60 Pfg das Kilo in beliebigen Quantitäten zu geniessen, sich heute mit Saccharin begnügen muss und, was noch wunderbarer ist, dass er diese durch den Kriegszustand bedingte Enthaltung mit voller Ergebenheit erträgt.

In Deutschland ist das Wort "Kriegsbedürfnis" ein Zauberwort, das über alle Entbehrungen hinwegblicken lässt. Es gibt kein zweites Volk, glaube ich, das, wie das deutsche, aus Nichts etwas schaffen, für jede Verlegenheit einen Ausweg finden kann und das Leben mit all seinen Härten und Schwierigkeiten leichten Herzens hinnimmt.

♦♦

Deutschlands Boden ist verhältnismässig klein, seine Fruchtbarkeit ist mässig. Er kann der auf ihm lebenden Bevölkerung keine genügenden Nahrungsmittel geben, besonders wenn er nicht genügend gedüngt wird. Da die Deutschen die stickstoffhaltigen Düngemittel für die Herstellung von Pulver benutzen, können sie ihren Aeckern nicht genügend Dünger geben. Den daraus entstandenen Ausfall ersetzen sie jedoch auf andere

Weise. Hinter ihren Armeen senden sie ganze Heere von Feldarbeitern her, die mit Hilfe von Pflügen, welche durch Benzin-Motoren betrieben werden, das eroberte Land aufackern und bestellen. Seit dem Anfang dieses ungeheuren Weltkriegs hat die Fläche des Ackerbodens in Deutschland zugenommen, und ausserdem wurde fast das ganze eroberte Land besät. Die Deutschen bemühen sich sogar, die Felder ihrer Verbündeten zu bestellen.

So hat zum Beispiel eine industrielle Gesellschaft, an der das preussische Landwirtschaftsministerium beteiligt ist, es unternommen, in Bulgarien und in der Türkei Ländereien zu bestellen. Sie hat unter anderem mit unserem Finanzministerium einen Vertrag zu diesem Zweck abgeschlossen, bei dessen Abfassung und Unterfertigung der Schreiber dieser Zeilen direkt beteiligt gewesen ist. Infolge aller dieser Unternehmungen hofft man, dass die Bodenprodukte quantitativ in diesem Jahre grösser sein werden.

Was den Viehbestand anbetrifft, so hat mir ein Deutscher, dessen Worten ich volles Vertrauen schenke, versichert, dass das Nutzvieh, mit Ausnahme der Pferde, in Deutschland seit dem Anfange des Krieges nicht abgenommen hat. Die weitschauende deutsche Regierung hat bei Beginn dieses Krieges das Abschlachten von Zuchtvieh durch ein Gesetz untersagt. In einem Lande, wo die Statistik so vollkommen ist, dass man ganz genau weiss, wie viele Kühe und Schafe der

kleinste Bauer in dem entlegensten Dorfe besitzt, ist die Ausführung eines solchen Gesetzes sehr leicht. Da dank diesem Gesetz die weiblichen Tiere nicht getötet worden sind, hat sich deren Bestand erhöht. Zwar ist das Vieh infolge der schlechten und ungenügenden Nahrung abgezehrt, allein der Bestand ist nicht unter das Normale gefallen und hat sogar ein wenig zugenommen.

Gerade während meines Aufenthaltes in Deutschland habe ich in einer Zeitung gelesen, dass ein Gutsbesitzer zu sechs Monaten Gefängnis und zu einer grösseren Geldstrafe verurteilt worden ist, weil er eine Kuh, von den vielen, die er besass, schlachten liess. Dass die Deutschen dieses durch den Krieg aufgezwungene Gesetz, wodurch das Eigentumsrecht des Einzelnen beeinträchtigt wird, ohne Murren ertragen, beweist, in welchem Masse dieses Volk an Ordnung gewöhnt ist.

In Deutschland herrscht der grösste Mangel an Futtermitteln. Nichtsdestoweniger hat dieses grosse Volk einen Ersatz dafür gefunden. Das Stroh wurde bis jetzt nicht verfüttert; es wurde nur als Streu benutzt, um später mit dem Dünger vermengt auf das Feld hinausgetragen zu werden. Allein der Mangel hat die Deutschen gezwungen; aus dem Stroh auch Nahrung zu ziehen. Durch chemische Behandlung des Strohs ist es möglich geworden, die darin enthaltenen Nahrungstoffe zu extrahieren. Das Stroh, das direkt verfüttert wird, kann zum geringsten Teile vom Tierkörper aufgenommen werden und ist

infolgedessen von wenig Nutzen. Das Stroh dagegen, das diesem chemischen Prozess unterworfen wird, enthält, wenn ich mich gut erinnere, 52 % lösliche Teile. Man hat auch versucht, diese Extraktstoffe dem Brote zuzugeben, und hat darin Erfolge erzielt. Ich habe selbst im preussischen Landwirtschafts - Ministerium ein Muster von diesem Brote gesehen, dem ein gewisser Prozentsatz von solchen Extraktstoffen beigemischt war. Ich habe zwar das Brot nicht gekostet, allein dem Aeusseren nach sieht es schwarzem Gerstenbrote gleich.

••

In Deutschland herrscht ein grosser Mangel an vielen Lebensbedürfnissen. Allein die deutsche Kraft und der deutsche Erfindungsgeist haben alle Mängel ersetzt. So zum Beispiel sind Kaffee und Tee wie alle aus dem Auslande eingeführten Artikel sehr selten geworden. Die Regierung hatte diesen Mangel rechtzeitig in Betracht gezogen und den Verkauf von reinem Kaffee und Tee seit langer Zeit untersagt. Heute ist der Kaffee durch ein anderes Genussmittel ersetzt worden, das keinen oder nur einen kleinen Prozentsatz Kaffee enthält. Die Treber, die aus der Bierfabrikation zurückbleiben und die gedörrt einen Kaffeegeschmack haben, liefern den Hauptbestandteil dieses Kunstkaffees. Der Ersatztee besteht aus der Abkochung von Lindenblüthen, deren Genuss angenehm ist. Infolgedessen empfindet niemand den Mangel an Tee.

Die Deutschen haben für jeden fehlenden Lebensbedarf einen Ersatz gefunden. Ich habe selbst den Fleischersatz gesehen und gekostet. Hätte ich nicht im Voraus gewusst, dass es sich um ein Ersatzmittel handelte, so hätte ich das künstliche Beefsteak von einem richtigen, mittelmässig zubereiteten gar nicht unterscheiden können. Solche Ersatzartikel gibt es heute zu Hunderten, und alle sind an Geschmack und Nährstoffgehalt mehr oder weniger den von ihnen ersetzten Stoffen gleich.

Dass die Deutschen, deren Genie es gelingen konnte, den Stickstoff zur Herstellung des in grossen Mengen nötigen Pulvers aus der Luft zu gewinnen, ohne Zweifel bis zum erfolgreichen Ende dieses ihnen aufgezwungenen Krieges viele andere Ersatzmittel dieser Art ausfindig machen und schliesslich diesen Krieg zu einem siegreichen Ende führen werden, ist für mich ein unerschütterlicher Glaubenssatz geworden.

* *

Jawohl, die Deutschen sind zu diesem Weltkriege gezwungen worden, und der Anstifter dazu ist weder Frankreich noch Russland, sondern England. Es ist unzweifelhaft, dass dieser Staat seit langen Jahren, nach einer gewissen politischen Methode, den jetzigen Krieg vorbereitet hat, dass er schlau den zwischen den Völkern bestehenden Antagonismus und ihre Eroberungsgelüste ausbeutete, um schliesslich den Ausbruch dieses

Weltbrandes herbeizuführen, der den Tod von Millionen von Menschen und die Zerstörung von Europas Wohlstand verursacht, Verluste, die kaum in einigen Jahrhunderten ersetzt werden können. Seit der Glanzperiode der grossen Königin Elisabeth hat sich England daran gewöhnt, auf den Gebieten der Politik und der Weltwirtschaft allein herrschend zu sein und auf Kosten anderer Völker an Macht zu gewinnen. So duldete England neben sich kein Volk, das ihm voraussichtlich nach einem Jahrhunderte in der Politik oder im Handel Konkurrenz machen würde, und ergriff im Voraus Massregeln, um eine solche Möglichkeit aus dem Wege zu räumen. Es ist in England zum Prinzip erhoben worden, dass seine Kriegsflotte der kombinierten Kriegsflotte von zwei beliebigen anderen Mächten überlegen sein muss. Da England von jeher, dank der Ueberlegenheit seiner Seemacht und seiner isolierten geographischen Lage, imstande war, seinen politischen Einfluss überall geltend zu machen und das Schicksal anderer Völker zu bestimmen wollte es nicht zulassen, dass dieses Flottenverhältnis zu seinen Ungunsten gestört werde und dass zwei Grossmächte eine der seinigen gleiche Kriegsflotte besässen.

Die raschen Fortschritte Deutschlands haben Englands Eifersucht aufgestachelt. Die deutschen Kauffleute konnten den Konkurrenzkampf gegen die englischen mit Erfolg aufnehmen. Die deutschen Fabriken und besonders die Stahlgiessereien

und Werften fingen an, bessere Ware zu liefern als die englischen. England, das auf dem Gebiet der Eisenindustrie die erste Stelle einnahm, war im Begriffe, diese Stelle an Deutschland zu verlieren. Unter den Schiffen, die von den Uebersee - Gesellschaften gebaut wurden, waren die deutschen an Grösse, Geschwindigkeit und Eleganz immer die ersten. Die Leistungsfähigkeit der deutschen Werften hatte bereits die der englischen erreicht. Mit einem Worte: ein Volk hatte es, unter allen anderen, gewagt, seine Kriegs- und Handelsflotte zu organisieren und zu vergrössern und so aus der Reihe der anderen Nationen herauszutreten, auf die England mit Verachtung herabsieht. Dies ist Deutschlands Sünde! Dies ist die wahre Ursache des Krieges!

England hatte seit langen Jahren diesen Krieg beschlossen, der Deutschland vernichten und Russlands und Frankreichs Macht auf lange hinaus schwächen sollte, und ist nun zu seinem Ziele gelangt, nachdem es seine diplomatischen Ränke gut geschmiedet hatte. England, das von jeher ganz allein ohne politisches Bündnis gestanden hat, ist aus seiner Vereinsamung, die seit Jahrhunderten zu seinem politischen Credo gehörte, dieser Vereinsamung, die der Engländer mit dem stolzen Worte der "Splendid isolation" ausdrückte, absichtlich herausgetreten, um Deutschlands Grösse zu vernichten. Es ist deshalb einem Bunde beigetreten, der gegen das deutsche Volk gerichtet ist. Bei diesem Plane sind die französischen Re-

vanehelüste gegen Deutschland und die russischen Eroberungsprojekte England sehr zu statten gekommen. Und während Frankreich den Russen Milliarden - Anleihen gewährte, um besonders ihre Armee zu verbessern und ihre strategischen Bahnen auszubauen, hat England sich damit begnügt, diese Anleihen gutzuheissen, und hat selbst niemals in seinen eigenen Geldbeutel hineingegriffen.

Deutschlands rasche Erfolge haben England sogar veranlasst, seine seit Jahrhunderten verfolgte politische Bahn zu modifizieren. So blickte früher England auf Russland wie auf den gefährlichsten Gegner für die Sicherheit Indiens. Aus diesem Grunde hatte es sich von jeher bemüht, Russland zu verhindern, das Mittelmeer zu erreichen. Aus dem gleichen Grunde hat uns England als Wächter der Meerengen betrachtet. Wenn England im Krim - Kriege uns direkt geholfen hat, wenn es in den Pariser Friedensvertrag den Artikel aufnehmen liess, dass Russland keine Kriegsschiffe im Schwarzen Meer unterhalten dürfte, wenn im Kriege von 1877-1878 England sich ins Mittel geworfen hat, als die Russen sich Konstantinopel näherten, so handelte es aus rein egoistischen Gründen. England verteidigte uns gegen Russland, weil es in uns eine künftige Beute für sich selbst sah. Es konnte es sich jedoch nicht versagen, ab und zu von unserem Staatskörper einen Fetzen zu reissen.

Hätte Deutschland inzwischen keine so riesi-

gen Fortschritte gemacht, so hätte England seine Politik uns gegenüber fortgesetzt. Allein die deutsche Gefahr war für England drohender als die russische geworden. Deshalb hat es die Abrechnung mit Russland aufgeschoben und will zuerst die deutsche Gefahr aus dem Wege räumen. Seine eigene Macht war hierzu nicht ausreichend. Es musste infolgedessen aus der althergebrachten Politik der Vereinsamung, die es bis jetzt verfolgt hatte, heraustreten, um sich Frankreich und Russland anzuschließen.

Das französische Volk ist stets seinen Gefühlsregungen unterworfen. Es genügt, einige hochtrabende Reden zu halten, die Eroberung Elsass-Lothringens durch Deutschland als ungerecht hinzustellen, um seine Neigung und Liebe zu gewinnen. Um dagegen die Russen an seine Seite zu heften, musste man Opfer bringen. England hat bis jetzt für eigene Rechnung nichts geopfert. Die Anleihen, die es gewährt, sind immer auf fremde Rechnung. Um Russland zufriedenzustellen, musste man uns aufopfern. Unser alter verschmitzter Freund hat nicht einen Augenblick gezögert, dieses Opfer zu bringen. England begann damit, dass es die panslawistischen Bestrebungen Russlands förderte. Russlands Bestrebungen auf dem Balkan wurden unterstützt. Mit anderen Worten gesagt, wir Osmanen bildeten, schon einige Jahre vor dem Kriege, das Opferlamm, das auf dem Altar der russisch-englischen Freundschaft dargebracht werden sollte.

Ich bin überzeugt, dass England kein treuer Freund der Völker ist, mit denen es heute sein Blut gemeinsam vergießt. Als der Krieg zwischen den Mittelmächten und der Entente ausbrach, war ich als Generalgouverneur in Aleppo. In einem Gespräche mit Herrn Fontana, dem englischen Konsul in Aleppo, sagte ich, dass es ein politischer Fehler für England sei, in Anbetracht der geheimen Anschläge Russlands auf Indien, diesem Staate den Zugang zum Mittelmeer zu erleichtern. Der englische Konsul erwiderte mir hierauf ohne das geringste Zaudern, dass nach der Besiegung Deutschlands ein Bündnis zwischen England und Deutschland gegen Russland kein Ding der Unmöglichkeit sei.

Als Belgien durch Deutschland besetzt wurde, gaben die englischen Kaufleute in Holländisch-Indien ihrer Freude darüber offenen Ausdruck, dass ein gefährlicher Konkurrent von dem Markte verschwunden sei. Dies wurde mir von glaubwürdigen deutschen Offizieren, die Zeugen des Vorfalles waren, erzählt. Was sagen Sie zu dieser englischen Denkungsart, zu dieser englischen Freundschaft!!

Frankreich kann unmöglich aus diesem Kriege ein Vorteil erwachsen. Sollte er sogar - was ein Ding der Unmöglichkeit ist - zu unseren Ungunsten ausfallen, so wird dieses Land dem englischen Einflusse auf ewig verfallen sein. Sollte dagegen - was wir mit voller Zuversicht erwarten - der Sieg uns zufallen, so wird Frankreich, um nicht

die vollen Konsequenzen des Krieges zu tragen, die Gnade seiner Feinde erlehen müssen.

••

Obgleich wir vorläufig nicht voraussehen können, wie lange dieser kolossale Krieg, der bereits Europa 10 Millionen Menschen gekostet hat, noch dauern wird, vermuten wir auf Grund der feindlichen Regungen von Besorgnis, dass die Widerstandskraft unserer Feinde sehr stark abgenommen hat. Noch im Anfange des Krieges hatte man behauptet, dass Italiens Eintritt in den Krieg den Ausschlag für die Seite geben würde, auf die es treten würde. Seitdem Italien uns den Krieg erklärt hat, sind bereits mehr als zwei Jahre verstrichen, und der Krieg ist nicht beendet. Als dann Rumänien sich der Entente anschloss, dachte man allgemein, dass Oesterreichs politische Laufbahn damit ihren Abschluss erreicht hätte. Rumänien wurde darauf von den Mittelmächten überflutet, und der Verlauf dieses Vorstosses hat den Glanz der verbündeten Waffen nicht vermindert.

Die Wirkung der Unterseeboote hat die feindlichen Berechnungen übertroffen. Vor allen Dingen hat die Vervollkommnung der U-Boote die Wirksamkeit der Kriegsflotten stark herabgesetzt, wenn nicht vollständig aufgehoben. Infolgedessen ist Englands Behauptung, es beherrsche mit seiner Flotte die Weltmeere, nicht gerechtfertigt. England hat ganz im Anfange des Krieges behauptet, dass es Deutschland aushungern und zum

Frieden zwingen werde. Und heut ist es selbst vom Hungertode bedroht!

Während - wie bereits oben erklärt worden ist - Deutschland nur ein Fünftel seiner Nahrung aus dem Auslande einführen muss, ist England auf den Import von vier Fünfteln oder 80 % seiner Nahrungsmittel angewiesen. Wenn nur die Hälfte dieser Einfuhr infolge des U-Boot-Krieges zu Grunde geht, so bedeutet das die Verminderung seiner Lebensmittel um 40 %. Der Umstand, dass der bedeutendste Teil der englischen Handelsflotte für die militärischen Transporte Verwendung findet, und die Tatsache, dass 17 % dieser Flotte in zwei Monaten durch die U-Boote versenkt worden sind, haben bereits die englische Einfuhr mindestens um ein Viertel, vielleicht um ein Drittel, reduzieren müssen.

Diese Verminderung erklärt die sorgenvollen Auslassungen der von führenden Politikern inspirierten Pressorgane. So hat der englische Handelsminister Stanley in einer Rede erklärt, dass die U-Boot-Gefahr sehr gross sei und auf das Endergebnis des Krieges einen bedeutenden Einfluss ausüben werde. Ein Jeder sei gezwungen - besonders was das Brot anbetrifft - die grösste Sparsamkeit walten zu lassen. Lord Beresford hat im Unterhause gesagt: "Die Nation muss die ganze Wahrheit kennen. Sollte man das Kartensystem einführen müssen, ohne das Volk über die zwingenden Gründe im Voraus aufgeklärt zu haben, so könnte das die grössten Schwierig-

keiten nach sich ziehen". Lord Devonport hat dagegen im Oberhause erklärt, dass die Bemühungen der Regierung, das Volk zur freiwilligen Einschränkung des Brotverbrauchs zu veranlassen, sehr geringen Erfolg gehabt haben, und dass infolgedessen, wenn England bis zur nächsten Ernte durchhalten will, die ganze englische Nation es als ihre Pflicht betrachten muss, das Brot sowie die anderen Nahrungsmittel in sparsamer Weise zu konsumieren. Er führte weiter aus, dass in England höchstens 4 Pfund Brot für Woche und Kopf zur Verteilung gelangen könnten, was der in Deutschland verteilten Menge gleich kommt. Der "Daily Telegraph" hat jedoch in einer Kritik dieser Rede erklärt, dass man in England im besten Fall nicht 4 Pfund, sondern nur 3 geben könnte, und dass diese Ration um 25 % kleiner sei als die deutsche.

Der Erfinder des Hunger - Krieges ist England. Seit drei Jahren behauptet es, Deutschland aushungern zu können, und bis jetzt ist der Erfolg ausgeblieben. Die Deutschen haben dagegen die Engländer in 3 Monaten ernstlich der Aushungerungsgefahr näher gebracht. Das chauvinistische englische Blatt "John Bull" ruft aus: "Die englischen Frauen fangen an zu klagen, weil sie verzweifelt sind, ihre hungernden Kinder zu sehen. Der Hunger ist das ärgste Unglück, das England zustossen könnte."

England fällt so selbst in die Grube hinein, die es anderen gegraben hatte, und keine Macht

der Welt könnte es aus dieser Gefahr retten. Der Hungerkrieg ist so gegen seinen Urheber gewendet worden, das heisst: England und Deutschland haben die Rollen getauscht. England wollte Deutschland aushungern und es so zum Frieden zwingen. In drei Monaten ist es gelungen, die Sachlage umzukehren und den führenden Männern Englands solche Sorgen zu bereiten.

Man kann sich nicht recht vorstellen, dass ein Mann oder ein Volk, das dank seiner eigenen Kraft allein einen anderen Mann oder ein anderes Volk unterwerfen will, von draussen Hilfe erbitten muss. Dieser Grundsatz ist logisch, und doch sieht man, dass die Entente seit Anfang des Krieges von überall her Unterstützung erfleht. Ein Jeder kennt die Schmeicheleien, mit denen sie - von den Bulgaren und von uns Türken gar nicht zu reden - die Italiener überschüttet hat. Es ist ihnen sogar gelungen, China gegen uns aufzuhetzen. Das gewaltsame Vorgehen der Entente gegen Griechenland, um dieses arme Land in den Krieg zu verwickeln, wird als gewissenlos und unmoralisch der Menschheit zur Schande gereichen. Nach meiner Ansicht ist jeder Eintritt einer neuen Macht gegen uns ein neuer Beweis der Unbeholfenheit und Schwäche unserer Feinde.

Diese Behauptung ist damit erwiesen, dass alle Staaten, die in den kritischsten Zeiten in den Krieg eintraten und Hunderttausende und sogar Millionen Soldaten gegen uns ins Feld

schickten, mit ihrem Eintreten keinen Einfluss auf den Lauf des Krieges ausgeübt haben. Der Eintritt der Vereinigten Staaten von Amerika wird gleichfalls wirkungslos bleiben. Warum? Weil wir vom Vierbund unsere Daseinsberechtigung verteidigen, während die Anderen Krieg führen, um die Kulturfortschritte zu unterdrücken, um nationalen Hass und Eroberungsgelüste zu befriedigen. Weil jede Phase dieses denkwürdigen Krieges vollauf beweist, dass wir ebenso gut für unser Vaterland sterben können als wir unser gutes Recht zu verteidigen verstehen.

Das gewaltige Ringen auf den verschiedenen Schlachtfeldern wird die ruhmreichsten Blätter in der Geschichte der einzelnen Glieder des Vierbundes ausfüllen!

..

Man muss gestehen, dass die Deutschen ihre glänzenden Erfolge ebenso sehr ihrer militärischen Tüchtigkeit und Schlagfertigkeit verdanken als dem Opfersinn des Volkes, der Achtung eines Jeden vor dem Gesetz, der wirtschaftlichen Ordnung und, nicht zuletzt, der Seelengrösse der Frauen. Dieser Krieg ist ein Rassenkampf. Es ist der Zweikampf des germano-turanischen Rassenbundes mit der angelsächsischen, slavischen und lateinischen Rasse. Die kleinen slavischen und italienischen Einschlüge in Oesterreich-Ungarn fühlen sich unter der österreichischen Verwaltung zu glücklich, um ihr Vaterland nicht mit

den anderen Elementen zusammen verteidigen zu wollen. Die Bulgaren sind ethnologisch turanischer Rasse und trotz der Sprachengemeinschaft mehr Türken als Slaven. So kann man behaupten, dass die ganze Welt gegen die deutsch-turanische Gruppe in Waffen startt.

Dieser Kampf dauert seit fast drei Jahren an. Wenn er noch 3, 10 und sogar 30 Jahre fort dauern sollte, werden wir nicht besiegt werden. Die wirtschaftlichen Einrichtungen in Deutschland sind einfach bewunderungswürdig. Dank diesen Einrichtungen kann Deutschland jeden Bedarf leicht decken, jedem Mangel Trotz bieten.

Besonders der Opfermut der deutschen Frauen, der nicht geringer ist als der Opfersinn der Männer, wird vielleicht, wenn nicht die erste, wenigstens eine der ersten Sieges-Ursachen bilden. Ich war in meiner Jugend schon ein grosser Verehrer der deutschen Frau. Diese Verehrung hat von Jahr zu Jahr zugenommen. Meine letzte Reise hat meine Verehrung für das schöne Geschlecht womöglich noch erhöht. Ich verbeuge mich ehrerbietig vor der deutschen Frau, die trotz der Mutterpflichten, denen sie zu Hause obliegt, den Gatten und den Bruder in den Munitionsfabriken, in den Handelshäusern, in den industriellen Betrieben, in den Hotels usw. vertritt, und die, trotz dieser überwältigenden Mühe und Arbeit, nicht ein Klagewort laut werden lässt.

Sie gehen in ein Restaurant. Die erste Person, der Sie begegnen, ist eine Frau. Die Speisekarte wird Ihnen von einer Frau vorgelegt. Eine Frau bringt Ihnen die bestellten Speisen. Und ich versichere Ihnen, dass die Frau ihre Pflicht mit mehr Genauigkeit und Pünktlichkeit als der Mann ausführt. Sie fahren auf der Strassenbahn. Die Schaffner sind alle, die Fahrer teilweise Frauen, die Fahrer auf den Kraftwagen und die Kutschen auf den grossen Omnibussen sogar gehören dem weiblichen Geschlechte an. Die Angestellten der Untergrundbahnen, die Briefträger, die Stadtbeamten, die Arbeiter auf den Eisenbahn- und Strassenbahnstrecken bestehen alle aus Frauen. Alle Stellen in den Verwaltungsämtern sind fast ausschliesslich mit weiblichen Beamten besetzt.

Ich betrachte diese reizenden Wesen, die um ihren Lebensunterhalt zu verdienen sich so sehr anstrengen, als die Ehre und die Zierde ihrer Nation. Für ein Volk, dessen Angehörige ohne Ausnahmen, ob jung oder alt, ob reich oder arm, ob Mann oder Frau, für dasselbe Ziel mit demselben Opfermut arbeiten, gibt es keine Niederlage. Daher kann Deutschland nie besiegt werden. Und auch seine Verbündeten nicht, solange Deutschland nicht geschlagen wird und solange sie, dem Beispiel ihrer Vormacht folgend, ebensoviel Opferfreudigkeit zeigen.

Unser Bündnis mit Deutschland gilt nicht nur

für die Kriegszeit. Wie es unmöglich ist, das vermischte deutsch-türkische Blut, das zum gleichen Zwecke vergossen worden ist, voneinander zu scheiden, so wird es auch unmöglich sein, die Verbündeten in Zukunft voneinander zu trennen. Ihre gegenseitigen Interessen treiben sie dazu, einander zu nützen. Es ist ein Irrtum, zu glauben, dass die internationalen Beziehungen nach dem Kriege auf einer herzlichen Basis hergestellt werden können. Es ist beinahe unzweifelhaft, dass der wirtschaftliche Kampf nach dem Frieden, besonders zwischen England und Amerika einerseits und Deutschland andererseits, lange Jahre hindurch nachhalten wird.

Infolgedessen werden die Deutschen gezwungen sein, um die ihnen nötigen Rohstoffe zu finden, sich an uns zu wenden und Artikel wie Baumwolle, die sie nicht mehr aus Aegypten werden einführen können, bei uns zu suchen. Die Türkei, die Milliarden von bebauungsfähigen Dönüms Land besitzt, konnte aus Mangel an Arbeitskräften, Kapital, Absatzmärkten, technischen Kenntnissen, bis jetzt aus diesem Boden keinen Nutzen ziehen. Mit Hilfe unserer deutschen Verbündeten werden wir die mangelnden Arbeiter durch Maschinen ersetzen können. Das Kapital wird zufließen, sobald die Ueberzeugung da ist, dass es in rentabler Weise angelegt werden kann. Die technisch-wissenschaftlichen Kenntnisse werden mit den Unternehmern zugleich kommen. Die Absatzmärkte sind bereits da

In dieser Beziehung sind wir in derselben Lage wie Deutschland. Das heisst, in demselben Masse, wie Deutschland unsere Rohstoffe, Mineralien und landwirtschaftlichen Produkte braucht, sind wir auf Deutschlands geistiges und materielles Kapital, auf seine Erfahrung und seine maschinellen Einrichtungen angewiesen. In demselben Verhältnisse, in dem wir von Deutschland profitieren werden, wird Deutschland auch von uns Nutzen ziehen. Mit anderen Worten: der gegenseitige Nutzen wird stets im Gleichgewichte bleiben.

Gerade dieses Gleichgewicht wird unsere zukünftigen wirtschaftlichen Beziehungen zu unseren Verbündeten bedingen. Beide Seiten müssen von ihren jeweiligen wirtschaftlichen Unternehmungen im Verhältnis zu ihrem Kapital und ihrer Arbeit profitieren. Wenn die Deutschen den Türken, also den wirklichen Eigentümern dieses Landes, bei ihren künftigen Unternehmungen keinen angemessenen Anteil am Gewinnzuweisen, können sie keinen Erfolg haben. Es liegt in ihrem eigenen Interesse, dass sie bei jeder ihrer Unternehmungen auch Türken als Gesellschafter zuziehen.

In allen unseren bisherigen Geschäftsabschlüssen mit Fremden sind wir stets mehr oder weniger übervorteilt worden. Infolgedessen sind wir von vornherein misstrauisch gegen die Fremden geworden. Unser erschüttertes Vertrauen kann nur hergestellt werden, wenn die zu uns in Geschäftsbeziehungen tretenden Völker uns in

gerechter und selbstloser Weise zu ihren Unternehmungen hinzuziehen, wenn sie nicht auf uns mit Verachtung herabblicken, wenn sie mit Worten und Taten beweisen, dass wir die gleichen Rechte wie sie besitzen und deren wohl wert sind.

Ich habe mit Bedauern festgestellt, dass einige Deutsche diese Gesichtspunkte nicht genug beachtet haben. Ich werde ein Beispiel dafür anführen: Ein Türke hatte sich lange Monate für eine bedeutende Unternehmung in der Türkei bemüht und, nachdem er sich die Unterstützung der türkischen Regierung gesichert hatte, war er nach Deutschland gereist, wo es ihm gelang, eine Gesellschaft mit deutschem Kapital zu gründen. Die Gesellschaft fand nun seine Forderung von 5 % des Reingewinnes als Gegenwert für seine Bemühungen zu übertrieben und schlug eine dreimonatliche Kündigung auf beiden Seiten vor. Dies wollte besagen, dass der Türke für seine anderthalbjährige Arbeit nichts erzielen konnte, dass alle Vorteile bei der Gesellschaft blieben und er als Angestellter betrachtet wurde, der von der Gesellschaft nach Belieben verabschiedet werden konnte.

Ausserdem sollen die Herren, die in der Türkei grosse wirtschaftliche Unternehmungen anfangen wollen, von allem die Sache gründlich studieren und feststellen, was zu machen ist. Wenn man ein Unternehmen einleitet und dann ohne annehmbaren Grund wieder davon zurücktritt, so wird

das Vertrauen zu künftigen Unternehmungen natürlich stark erschüttert.

Mit andern Worten : die Unternehmen müssen ernst sein und über alle finanziellen und wissenschaftlichen Mittel für das Unternehmen verfügen.

Von anderthalb Jahren lernte ich in Konstantinopel einen deutschen Herrn kennen. Dieser sprach - wie sich nachher herausstellte, mit Über-treibung - von seinem angeblich bedeutenden eigenen Kapital und von seinen vorgeblichen Beziehungen zu den grössten Kapitalisten Deutschlands. Er wohnte im Pera Palace-Hotel, wo er für sich allein Salon, Schlafzimmer und Badezimmer gemietet hatte. Er machte in Konstantinopel für mehr als 20 000 Mark Einkäufe. Für eine kleine Reise nach Anatolien mietete er einen Sonderwagen der Eisenbahn. Dies alles liess ihn als reichen, kapitalkräftigen Mann erscheinen. Ich habe nachher erfahren, dass dieser Herr tatsächlich nur der besoldete Angestellte eines wirklich kapitalkräftigen, hochangeschienen deutschen Grosskaufmanns war. Den ganzen Kostenaufwand, der uns hier an dem erstgenannten Herrn aufgefallen war, deckte in Wirklichkeit dieser grosse Kapitalist, für den die Einkäufe übrigens bestimmt waren.

Diese Täuschung habe ich mir als Lehre dienen lassen. Ich empfehle meinen Landsleuten, vor dem Abschluss von Geschäften die Herren, die dabei in Frage kommen, gründlich kennen zu lernen.

Ich glaube bestimmt, dass nicht alle deutschen Unternehmer solche Grundsätze befolgen. Wenn die Deutschen den wohlbekannten kaufmännischen Leitsatz des "Verdienen und Verdienen lassen" beobachten, werden sie viel von diesem Lande profitieren und dem Lande andererseits viel Nutzen bringen können. Sollten sie dagegen den ganzen Vorteil für sich allein einheimen wollen, so werden sie kein anderes Gefühl bei uns erwecken als Misstrauen und Missgunst. Sie sollen wohl zu uns mit ihren Kapitalien und ihren reichen Erfahrungen kommen, sie sollen wohl unsere Reichtumsquellen ans Tageslicht fördern, allein die Vorteile daran sollen sie nicht einzig und allein für sich in Anspruch nehmen, sondern sie sollen uns auch einen gehörigen Anteil davon überlassen. Mit anderen Worten: sie sollen uns nicht als bezahlte Angestellte oder gar als Diener betrachten sondern als Gesellschafter und Teilhaber.

Nur wenn sie in dieser Weise vorgehen, können sie in der Türkei auf allgemeines Entgegenkommen und auf Förderung rechnen. Die Gesellschaften, die auf einer beiderseitigen Interessengemeinschaft gegründet werden, können die herzlichen Beziehungen zwischen den beiden Völkern stärken, und so den beiderseitigen Nutzen steigern. Es gibt ein Sprichwort bei uns: "Für einen Floh verbrennt der Türke eine ganze Decke". Die kaufmännische Tüchtigkeit besteht darin, uns die Decke nicht verbrennen zu lassen.

Sonst werden wir allerdings um die Decke kommen. Aber die Unternehmer werden auch um ihren Gewinn gebracht.

Die Deutschen bemühen sich gleich uns, die beiderseitigen Beziehungen enger zu knüpfen. Die täglichen Erscheinungen sind der beste Beweis für diesen Wunsch. Die von unseren Ministerien berufenen Beiräte und Fachleute, die Universitäts-Professoren, die Entsendung von mehreren Hundert türkischen Schülern nach Deutschland und das Haus der Freundschaft, das ein Denkmal der Freundschaft beider Völker ist, dies alles sind Erscheinungen des gleichen Strebens. Damit diese Erscheinungen in ihrer Wirkung nicht nachlassen, müssen die deutschen Unternehmer bei ihren Unternehmungen in der Türkei den Landeskindern einen Gewinnanteil vorbehalten.

Die Deutschen können in unserem Lande keine geheimen politischen Ziele verfolgen und werden sie auch später nicht verfolgen können. Vor allem ist die geographische Lage unseres Landes der Verwirklichung eines solchen Zieles hinderlich. Um in unser Land einzufallen, müsste Deutschland viele andere Staaten zertreten, was in unserem Jahrhundert kein leichtes Vorhaben ist. Da Deutschland im Mittelmeere keine Operationsbasis hat, kann ein solcher Angriff auch vom Meer aus nicht geschehen. Im Gegenteil, Deutschland wird - wie in diesem Kriege - im Notfalle von unserem Bündnis Nutzen ziehen wollen.

In derselben Weise wie Privatleute wünschen auch die Staaten, dass ihre Verbündeten stark und reich sein sollen. Ihr eigenes Interesse erheischt das. Daher muss es im eigenen Interesse Deutschlands liegen, dass wir als eine kräftige und über unsere Geschichte verfügende Staatsgemeinschaft da stehen. Die Deutschen haben diese Sachlage auch gut verstanden. Der Wunsch, eine kräftige Türkei zu sehen, ist daher bei ihnen allgemein.

Ich persönlich bin überzeugt, dass in der Politik das Gefühl keine Rolle spielt, dass alle politischen Abmachungen vielmehr auf Interessen beruhen. Im Besonderen weiss ich, dass ein Volk, nur wenn seine eigenen Lebensinteressen im Spiele sind, für ein anderes Volk sein Blut vergiesst. Deutschland hat für uns sein Blut vergossen und damit bewiesen, dass unsere Stärkung auch für es selbst eine Lebensfrage ist. Da wir in diesem Kriege durch Mut und Tapferkeit bewiesen haben, dass wir widerstandsfähiger werden können, ist es nur logisch, dass unsere Verbündeten die Stärkung und den Fortbestand unserer Beziehungen in der Zukunft wünschen, und bereit sind, uns bei unserer wirtschaftlichen Entwicklung zu helfen.

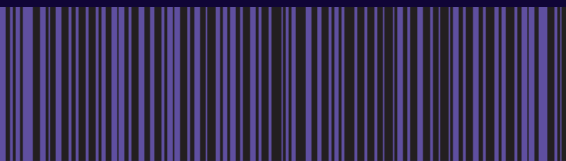
Auf Grund dieser Betrachtungen ist es in unserem eigenen Interesse, den Deutschen kein Misstrauen zu zeigen, sondern ihre Unternehmungen nach Möglichkeit zu erleichtern, und gleichzeitig Mittel und Wege ausfindig zu ma-

chen, um an ihren Unternehmungen teilzunehmen. Kurz, wir müssen, in der Ueberzeugung, dass die Deutschen nicht wie Engländer, Franzosen, Russen und Italiener bei uns geheime Pläne betreiben, uns beeilen, auf wirtschaftlichem Gebiete von ihrer Erfahrung und ihren Kenntnissen zu profitieren. Die Deutschen sollen dagegen uns bei diesen Bestrebungen entgegenkommen. Das gegenseitige Vertrauen wird gleichzeitig mit dem beiderseitigen Nutzen die herzlichen Beziehungen zwischen den beiden Völkern noch mehr fördern.

Nurullah NEHİR

1981 yılında Erzurum’da doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Erzurum’da tamamladıktan sonra 2005 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden mezun oldu. 2015 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Eğitimi tamamladı. Halen Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında doktora eğitimine devam etmektedir. 2009-2010 yılları arasında Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bünyesinde Arşiv Uzmanı, 2010-2017 yılları arası Cumhurbaşkanlığı Arşiv Başkanlığı Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı’nda Uzman olarak çalıştı. 2017 tarihinden itibaren Burdur Mehmed Akif Ersoy Üniversitesi bünyesinde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır.

978-605-80227-7-5

IKSAD
Publishing House